

2012 09

INFORMATIE PROFESSIONAL

vakblad voor informatiewerkers

01

Spin in het
politieke web

**DNPP
moderniseert
website**

02

Nieuwe Europese
richtlijn voor
overheidsinformatie

**Erfgoed
te geef?**

03

Lesmateriaal delen
in hoger onderwijs

**Open
Educational
Recourses**

04

Presentatie
samengestelde
digitale objecten

**METS-
viewer**

Bibliotheek
Stedelijk Museum
**Traditie en
vernieuwing**



COLOFON

ISSN: 1385-5328

InformatieProfessional is een uitgave (16de jaargang) van Otto Cramwinckel Uitgever, Herengracht 416, 1017 BZ Amsterdam. www.informatieprofessional.nl

redactieadres

InformatieProfessional, Herengracht 416, 1017 BZ Amsterdam, tel. 020-4276583, fax 020-6383817, e-mail redactie@informatieprofessional.nl.

redactie

Jos van Dijk, Alice Doek, Alice de Jong, Marie-José Klaver (nieuwsredacteur), Carin Klompen, Marieke Kramer, Hans van der Laan, Jenny Mateboer, Paul Nieuwenhuysen, Ronald de Nijs (eindredacteur), Eric Sieverts, Jeroen Tegelaar en Ans ter Woerds.

vormgeving

Eric van den Berg, egfvdberg@upcmail.nl, Tom van Staveren, graphicisland@upcmail.nl.

medewerkers aan dit nummer

Peter Becker, Jos Damen, Bryan Diender, Dymphie van der Heyden, Frank Huysmans, Mark Jansen, Anouk de Keijzer, Marjolein Nieboer, Marleen Pijpelink, Raymond Snijders, Gerrit Voerman, Wesley de Vos, Jerry de Vries en Ivo Zandhuis.

Foto omslag: Stedelijk Museum Amsterdam

redactieadviesraad

Drs. P. Evers, drs. C. Groeneveld (voorzitter), drs. Ch. L. Citroen en prof.dr. J.S. Mackenzie Owen.

abonnementen

Otto Cramwinckel Uitgever, Herengracht 416, 1017 BZ Amsterdam, tel. 020-6276609, fax 020-6383817. InformatieProfessional verschijnt maandelijks (10 x per jaar, januari/februari-nummer en juli/augustusnummer gecombineerd). Abonnementsprijs € 90,-. Instellingen met meer dan één abonnement op hetzelfde adres betalen voor het tweede en volgende abonnement € 60,-. Nieuwe abonnementen: abonnementen worden per jaargang afgesloten. Het abonnement wordt jaarlijks in het eerste kwartaal gefactureerd. Beëindiging abonnement: Abonnementen kunnen uiterlijk 1 december van het lopende abonnementsjaar worden opgezegd. Bij niet-tijdige opzegging wordt het abonnement automatisch voor een jaar verlengd. Studentenabonnement € 50,- (met als maximale duur vier jaar), losse nummers € 12,50. Leden van de NVB komen in aanmerking voor een gereduceerd abonnementsstarief. Meer informatie biedt het NVB-secretariaat, Mariaplaats 3, 3511 LH Utrecht, tel. 030-2330050, e-mail info@nvbonline.nl.

advertentieverkoop

Voor informatie over adverteren in blad of op de site: Otto Cramwinckel Uitgever, tel. 020-6276609, fax 020-6383817.

Het verlenen van toestemming tot publicatie in dit tijdschrift strekt zich tevens uit tot het in enigerlei vorm elektronisch beschikbaar stellen.

 **Nederlands uitgeversverbond**
Groep uitgevers voor vak en wetenschap

ADVERTENTIE-INDEX

Adlib	29	Ingressus	8, 32
Biblioref	12	NVB	40



2012 09



04 Nieuws

12 **Q&A** Henk van Ess

13 **Column** Eric Sieverts

30 **Boeken** Library use of the mega-internet sites en
De academiebibliotheek te Franeker anno 1601

32 **Recht op informatie**

33 **Tablet apps** Kobo eBooks, Dropbox en StemApp 2012

35 **Agenda**

36 **Professional in het nieuws** René Spork

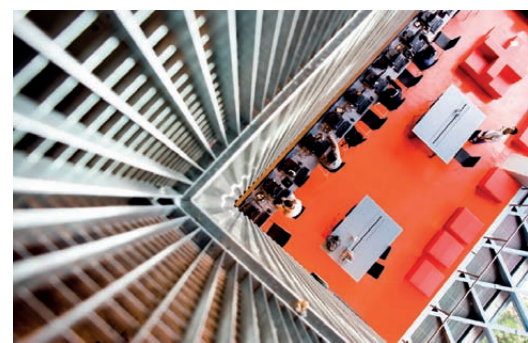
37 **In Memoriam** Alex Klugkist

37 **Carrière**

38 **Column** Frank Huysmans

10 Wat denkt de bibliothecaris?

OCLC heeft onderzoek gedaan naar de prioriteiten van bibliotheken in Nederland, Duitsland, Groot-Brittannië en de Verenigde Staten. De belangrijkste bevindingen op een rij.



14 **Ronald de Nijs** Stedelijk Museum heropent zijn deuren

Door een ingrijpende renovatie van het Stedelijk Museum was de bibliotheek jarenlang 'verbannen' naar de rand van Amsterdam. Bibliothecaris Michiel Nijhoff en zijn team maakten in die periode onder meer een digitaliseringsinhaalslag en schoonden het archief op. Een interview.



18 Gerrit Voerman en Marleen Pijpelink

DNPP moderniseert website

De verkiezingen staan voor de deur, veel mensen zoeken informatie over de partijstandpunten. Daarvoor kunnen ze terecht bij het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen (DNPP). De website is precies op tijd vernieuwd.



22 Jos van Dijk

Nieuwe Europese richtlijn voor overheidsinformatie

Eurocommissaris Neelie Kroes heeft ambitieuze plannen om de digitale economie te stimuleren. Daarvoor moet de Europese richtlijn voor hergebruik van overheidsinformatie worden aangepast. Dat heeft ook gevolgen voor bibliotheken, archieven en musea.



Bij de tijd

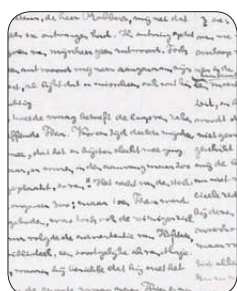
Na een lange zomer met meer zon dan verwacht, pakt ieder zijn werkzaamheden weer op, om de laatste maanden van het jaar nog even flink door te halen. Stilzitten is geen optie in deze tijden van crisis en bij de tijd blijven is meer vereist dan ooit.

InformatieProfessional bedient u op uw wenken door de actualiteit centraal te stellen. Zo leest u in dit nummer hoe u bij het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen (DNPP) voortaan nog beter terecht kunt voor al uw vragen over de huidige landelijke politiek en de aankomende verkiezingen. Onze redacteur Eric lijkt zijn keuze al te hebben gemaakt. Of toch niet? Lees daarvoor zijn column. De problematiek rondom open access komt uitgebreid terug in de impactanalyse van de herziening van de Europese richtlijn voor hergebruik van overheidsinformatie; onze vaste juridisch auteur Mark Jansen en columnist Frank Huysmans gaan uitgebreid in op de valkuilen van open access en in de rubriek De jonge onderzoeker worden de mogelijkheden op dit gebied voor het delen van lesmaterialen onderzocht.

En tot slot, vlak voor de heropening van het Stedelijk Museum Amsterdam (23 september) hebben wij al een interview met de bibliothecaris, om u een eerste blik op de vernieuwing te geven. Zo bent u weer helemaal bij.

Jeroen Tegelaar

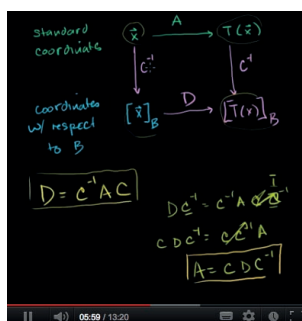
redactie@informatieprofessional.nl



26 Jerry de Vries en Ivo Zandhuis

METS-viewer presenteert samengestelde, digitale objecten

Het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG) en Aletta E-Quality hebben de zogeheten METS-viewer ontwikkeld. Met deze open source-software kunnen (erfgoed)instellingen samengestelde, digitale objecten online presenteren.



34 Peter Becker, Bryan Diender, Anouk de Keijzer en Wesley de Vos

Open Educational Resources in het hoger onderwijs

Een relatief nieuwe ontwikkeling is het delen van lesmaterialen via Open Educational Resources (OER). Studenten van de opleiding IDM Den Haag onderzochten de bekendheid van OER op De Haagse Hogeschool.

Het volgende nummer van InformatieProfessional verschijnt 28 september. Bijdragen voor dat nummer zijn welkom tot 10 september.





Moestuin op bibliotheekterras

Op het dak van de Centrale Bibliotheek Rotterdam wonen sinds het voorjaar bijen. In die *urban farming* trend gaat de Koninklijke Bibliotheek van België nog een stap verder. Op haar dakterras in hartje Brussel bevindt zich sinds februari van dit jaar een groentetuin, onderhouden door Le Début des Haricots, een vereniging zonder winstoogmerk. Doel van dit moestuinproject, Potage-Toit genaamd, is om terrassen en platte daken in de stad te herwaarderen en stadsbewoners aan te zetten op een eco-

logische manier aan landbouw te doen. Een deel van de oogst wordt inmiddels gebruikt in de restaurantkeuken van de Koninklijke Bibliotheek. De rest is voor de handel. Zo konden bibliotheekmedewerkers en bezoekers deze zomer sla, tomaten, kruiden en uien kopen; een Italiaans restaurant in de buurt nam basilicum en uien af. Voor de herfst bestaat de oogst vooral uit kool, pompoen en knolselderij. De moestuin is nog tot en met oktober te bezichtigen. potagetoit-nl.blogspot.be <

Slimmer zoeken in archieven via nieuwe interface

Onderzoeker Marc Bron ontwikkelt een visuele zoekmachine waarmee de uitkomsten van verschillende zoekopdrachten vergeleken kunnen worden.



Foto: Jean-Pierre Dalbéra

Archieven bevatten een schat aan informatie voor onderzoekers

Grote hoeveelheden data stromen iedere dag onze archieven binnen: kranten en boeken worden gedigitaliseerd, terwijl videomateriaal rechtstreeks digitaal aangeleverd wordt. Zoekmachinetechnologie wordt dan ook steeds belangrijker. Al het gedigitaliseerde materiaal biedt een schat aan informatie voor onderzoekers in de geesteswetenschappen en de sociale wetenschappen, maar kunnen ze tussen deze zogenaamde 'big data' ook vinden wat ze zoeken?

Volgens Marc Bron, promovendus bij het Intelligent Systems Lab Amsterdam (ISLA) aan de

Universiteit van Amsterdam, hangt dat ervan af. Van bepaald materiaal weten onderzoekers dat het in het archief zit en met welke zoektermen het terug te vinden is. Maar in het merendeel van de gevallen komen onderzoekers met een onderzoeksvraag naar het archief en moeten zij eerst op zoek gaan naar geschikt materiaal en de inhoud van het archief verkennen.

Een belangrijke moeilijkheid hierbij zit hem in het formuleren van de zoekvraag die aan de zoekmachine gevoerd kan worden. De zoektermen die onderzoekers gebruiken kunnen

verschillen van de terminologie die de archivariissen gebruiken voor het beschrijven van het materiaal, terwijl er ongeveer hetzelfde bedoeld wordt. Bijvoorbeeld dat een onderzoeker 'migrant' invoert, waar een archivaris 'vreemdeling' heeft gebruikt.

Het tweede probleem ontstaat wanneer er materiaal is gevonden. Onderzoekers hebben immers geen mogelijkheid om vast te stellen of zij al het relevante materiaal verzameld hebben of dat er ergens nog iets interessants te vinden is waar zij op dat moment nog geen weet van hebben.

Om deze problemen aan te pakken, heeft Bron samen met collega's binnen ISLA, het Centre for Television in Transition van de Universiteit Utrecht en Beeld & Geluid een exploratieve interface ontwikkeld, MeRDES genaamd (voluit: Media Researchers' Data Exploration Suite). Hiermee kunnen uitkomsten van verschillende zoekopdrachten in rijke archieven zoals dat van Beeld & Geluid met elkaar vergeleken worden.

Door het aantal programma's dat voor ieder van de zoekopdrachten relevant is te visualiseren, krijgen onderzoekers een indruk van de hoeveelheid informatie die omtrent verschillende aspecten van een onderwerp beschikbaar is. Op deze manier kan bijvoorbeeld de opkomst van het gebruik van de term 'migrant' in archiefmateriaal vergeleken worden met het gebruik van de term 'vreemdeling'. De hoeveelheid beschikbaar materiaal over een onderwerp en hoe het zich verhoudt tot andere onderwerpen kunnen een grote invloed hebben op de aanpak van het onderzoek en de uiteindelijke vragen die kunnen worden beantwoord.

Om de interface te testen, hebben Marc Bron en postdoc Jasmijn Van Gorp (UU) een gebruikersstudie uitgevoerd met veertig mediawetenschappers. Bron heeft de uitkomsten van hun onderzoek in augustus gepresenteerd op de internationale conferentie van de Special Interest Group on Information Retrieval (SIGIR) in Portland. Een demo van de interface is beschikbaar op zoekma.science.uva.nl/merdesdemo. Brons onderzoek wordt uitgevoerd binnen het NWO-project BRIDGE (Building Rich Links to Enable Television History Research), onderdeel van het CATCH (Continuous Access to Cultural Heritage) programma. <

Ebooks veranderen het bibliotheekwerk

Bibliothecarissen krijgen meer de functie van een helpdeskmedewerker.

Ereaderworkshop
in een bibliotheek
in Nebraska



Foto: Michael Sauers

Het bibliotheekwerk verandert door ebooks. Dat is een van de uitkomsten van het onderzoek Libraries, patrons and e-books van het Pew Internet Research Center. Amerikaanse bibliothecarissen zeggen dat hun werk technischer wordt. De vragen die ebookleners stellen hebben vaak te maken met technische kwesties. Bibliotheekleden willen onder meer weten hoe de ereader precies werkt, welke zoekmogelijkheden de bibliotheek biedt en verwachten van bibliotheekpersoneel dat ze technische problemen kunnen oplossen. Bij bibliothecarissen kan de invoering van nieuwe apparaten

en software voor stress zorgen omdat leden verwachten dat ze over kennis en vaardigheden beschikken om goed advies te geven en technische problemen op te lossen. Niet alle Amerikaanse bibliotheken bieden voldoende scholing en training. Hoewel de Verenigde Staten koploper zijn op het gebied van ebooks in openbare bibliotheken, weten veel leden niet of hun bibliotheek ebooks uitleent. Tot nu toe leent 12 procent van de mensen die digitale boeken lezen ebooks bij de bibliotheek. 62 procent van de Amerikanen weet niet of ze ebooks kunnen lenen bij

hun lokale bibliotheek. Hetzelfde geldt voor 58 procent van de Amerikanen die lid zijn van een openbare bibliotheek. Het gebrek aan kennis is opmerkelijk, zeggen de onderzoekers van Pew, omdat 75 procent van de Amerikaanse bibliotheken ebooks uitleent. Leden die gebruik maken van ebooks in de bibliotheek lopen tegen verschillende problemen aan. Zo krijgen ze bijvoorbeeld te maken met wachtlijsten voor bepaalde digitale titels, compatibiliteitsproblemen (niet alle ereaders kunnen alle formaten ebooks lezen) en niet-verkrijgbaarheid van veel boeken als ebook.

>> OCLC levert downloadbaar linked data bestand

OCLC heeft bibliografische linked data beschikbaar gemaakt voor de meest voorkomende werken in WorldCat. Dit downloadbare bestand – dat bijna 1,2 miljoen bronnen vertegenwoordigt – bevat ongeveer tachtig miljoen linked data ‘triples’, de term voor de relatie op het diepste mogelijke niveau tussen afzonderlijke delen van informatie.

‘Dit is een belangrijke stap voor bibliotheken en linked data,’ zegt Richard Wallis, technology evangelist bij OCLC, in een persbericht. ‘Organisaties die linked-datadiensten willen ontwikkelen, kunnen met deze dataset experimenteren voordat ze een volledige ontwikkeling opstarten. Ze zullen ook nieuwe diensten kunnen onderwerpen aan een stresstest met een zeer grote en belangrijke set actuele linked data van bibliotheken. We kijken met grote belangstelling uit naar wat mensen zullen doen met deze data.’



>> Redactie lokale nieuwssite werkt in de bibliotheek

De redactie van Amstelveen Dichtbij werkt elke woensdag in de openbare bibliotheek aan het Stadsplein in Amstelveen. Dichtbij is een nieuwssite voor regionaal nieuws waar ook gebruikers artikelen kunnen publiceren. De redactieleden gebruiken de bibliotheek één dag per week als werkplek. Ze beantwoorden vragen van mensen die willen weten hoe ze een bijdrage kunnen leveren aan de site.

GELEZEN

“ ‘Er zijn nu veel meer boeken op een veel snellere manier via de iPhone beschikbaar dan in de New York Public Library. Nog maar 30 jaar geleden zou deze ontwikkeling op de meest absurde sciencefiction hebben geleken’ ”

David A. Bell in *The New Republic*, goo.gl/YIXgZ

Tatort-acteur opent 'DDR-Bibliothek'

Nieuwe bibliotheek bevat 500.000 boeken die in Oost-Duitsland zijn uitgegeven.

De Duitse acteur Peter Sodann, die in 45 afleveringen van *Tatort* de hoofdrol speelde, heeft een bibliotheek geopend die geheel gewijd is aan boeken die in de voormalige DDR zijn uitgegeven. Sinds de val van de Muur in 1989 verzamelt Sodann boeken van Oost-Duitse uitgeverij. De acteur kon het niet aanzien dat na de Wende de voorraden van uitgeverij die ophielden te bestaan werden vernietigd. Sodann haalde de boeken op en bewaarde ze.

De collectie van de Peter-Sodann-Bibliothek bevat inmiddels meer dan een half miljoen boeken. Ongeveer de helft is gecatalogiseerd. In totaal zijn tussen 8 mei 1945 en 3 oktober 1990 circa anderhalf miljoen boeken uitgegeven in de DDR.

De Peter-Sodann-Bibliothek is gevestigd in Staucha, in een oud riddergoed. De collectie bestaat voor een groot deel uit giften. De boekenkasten zijn afkomstig van de Deutsche Bücherei in Leipzig. Sodann kon de kasten met 10 kilo-



Foto: Nordkurier

Peter Sodann tussen zijn boeken

meter plankruimte voor 9.000 euro overnemen. Nieuw zou zoveel kastruimte 120.000 euro gekost hebben, aldus de nieuwbakken bibliothecaris in een interview met de *Mitteldeutsche Zeitung*.

De DDR-bibliotheek heeft ook een antiquariaat. Daar verkoopt Sodann dubbele exemplaren. Binnenkort opent hij ook een webshop voor de verkoop van Oost-Duitse literatuur. www.psb-staucha.de

advertentie

Mediaservice

Ingressus helpt
bij het bestellen
en uitleenklare
maken van uw collectie

INGRESSUS

Meer weten?

info@ingressus.nl / 010-2060260

www.ingressus.nl



Foto: Lara Swimmer

Walmart wordt bibliotheek

Een verlaten vestiging van het warenhuis Walmart is verbouwd tot de grootste bibliotheek met één verdieping van de Verenigde Staten. In totaal beslaat de nieuwe openbare bibliotheek een oppervlakte van 13.475 m².

De McAllen Public Library in Texas won onlangs de Library Interior Design Competition voor het beste bibliotheekinterieur. Een muur over de hele lengte van het pand scheidt het bibliotheekgedeelte van de computerruimtes en de kantoren van het personeel. Tussen de boekenkasten staan tafels, banken en comfortabele stoelen. Voor mensen die in stilte willen lezen of naar muziek willen luisteren zijn er aparte ruimtes.

De bibliotheek heeft ook een winkel waar boventallige of afgeschreven boeken worden verkocht en waar leden boeken kunnen inleveren voor de verkoop of de collectie van de bibliotheek.

Designers recyclen het nieuws

De Nederlandse ontwerpers Anieke Branderhorst en Arjan van Raadshoven maken lam-

pen en meubels van oude kranten. Ze maken eerst 'hout' van het krantenpapier door kranten



Leeslamp van krantenhout

aan elkaar te plakken in een boomstamvorm, een procedé dat is bedacht door ontwerper Mieke Meijer. Van het 'krantenhout', dat inmiddels machinaal geproduceerd wordt, zagen Branderhorst en Van Raadshoven vervolgens planken waarmee ze hun ontwerpen maken. De meubels baren in de internationale designers veel opzien. Onder de naam KrantHout zijn onder meer leeslampen, salontafels, kasten en bureaus te koop. Het is duidelijk te zien dat oude kranten de basis van het gebruikte materiaal vormen. De prijzen variëren van circa 390 euro voor een lamp tot 4.500 euro voor een schrijftafel.

< www.vij5.nl/Vij5_KrantHout.html

>> Oude bibliotheek-computers naar Afrika

De openbare bibliotheken in Nijkerk en Hoevelaken hebben de afgelopen tijd alle computers vervangen. De oude computers, ongeveer 30 stuks, gaan via de stichting Riggi naar een school in Kenia. Stichting Riggi is opgericht door de Nederlandse Nederlands-Keniaanse Janet Eikelenboom. Zij helpt met haar stichting weeskinderen en hun grootouders.



>> Google koopt reisgidsen

Google heeft voor ongeveer 25 miljoen dollar de reisgidsenreeks Frommer's overgenomen van uitgever John Wiley & Sons Inc. Frommer's reisgidsen zijn erg populair. Er zijn er al 75 miljoen van verkocht. Ook de bijbehorende website en app hebben veel gebruikers. Google wil de content van de gidsen laten zien bij zoekopdrachten die met reizen, locaties en vakantieboekingen te maken hebben. Op die manier kan het zoekbedrijf meer reisgerelateerde advertenties verkopen.

>> Facebookgebruikers mogen gegevens over vrienden delen met FBI

Verdachten die informatie delen met vrienden via Facebook hebben geen recht op privacy. De virtuele vrienden mogen deze informatie aan de FBI geven. Dat heeft een Amerikaanse rechter bepaald. Als de Facebookvriend het toestaat, mag de FBI het volledige profiel van verdachten, inclusief alle berichten en foto's, bekijken. In de onderhavige zaak ging het om een verdachte die een foto op Facebook had gedeeld met een vriend waarop hij te zien is met een enorm pak bankbiljetten. Ook Facebook-berichten waarin de verdachte leden van rivaliserende drugsbendes bedreigt, spelen een rol.

#IPLINGO

BYOD

Door: Jurn Glazenburg

In steeds meer restaurants wereldwijd is het toegestaan om zelf een fles wijn mee te nemen als je er gaat dineren. Je kiest dus wijn naar eigen smaak en budget en je betaalt alleen voor het uitschenken en de glazen. Bring Your Own Wine (BYOW) heet het concept. De variatie BYOBeer bestaat logischerwijs eveneens. Buiten de deur eten wordt er goedkoper, dus aantrekkelijker door. Vervang nu eens restaurant door kantoor of bedrijf, wijn door laptop, tablet en smart-

phone; uitschenken door ict-support en glazen door bedrijfsapps – en je hebt het principe van BYODevices (breng je eigen apparatuur) snel te pakken.

BYOD is een nieuw ict-businessmodel, dat parallel aan de komst van smartphones en tablets aan belang wint. Mensen zijn zo verknocht aan hun slimme, mobiele 'gadget', dat ze het ook op kantoor wensen te gebruiken. Met apps als Dropbox en CloudOn is het makkelijker dan ooit om altijd bij do-

cumenten te kunnen. Klaarblijkelijk stimuleert dit de arbeidstevredenheid en daar worden werkgevers blij van. Helaas is het risico van gegevensverlies niet denkbeeldig. Daarom moet menig it-afdeling aan de slag met voorzorgsmaatregelen en de richtlijnen voor veilig gegevensbeheer aanpassen aan de informatiespecialist van vandaag.

Jurn Glazenburg is informatiespecialist bij Centre Ceramique Maastricht.

Wat denkt de bibliothecaris?

OCLC heeft onderzoek gedaan naar de prioriteiten van bibliotheken in Nederland, Duitsland, Groot-Brittannië en de Verenigde Staten. Gepeild werd welke initiatieven bibliotheken ontplooien, wat voor ideeën er leven over de dienstverlening en hoe bibliothecarissen op de hoogte blijven van de ontwikkelingen in hun vakgebied. Deelgenomen aan het onderzoek hebben onder meer bibliothecarissen, managers en directeuren. De belangrijkste bevindingen op een rij.

Door: Marie-José Klaver

Nederland

De hoogste prioriteit hebben voor Nederlandse bibliothecarissen de licenties van ebooks (academische bibliotheken) en de zichtbaarheid van de collecties (openbare bibliotheken). Het gebruik van de bibliotheek door OB-leden, studenten en onderzoekers zal de komende jaren veranderen. 85 procent van de bibliothecarissen ver-

wacht dat de online bibliotheek steeds belangrijker zal worden. 8 procent verwacht dat het gebruik van digitale materialen gelijk zal blijven. 22 procent verwacht een toename van het gebruik van fysieke bibliotheekvestigingen en een gelijk percentage een afname. Het raadplegen van online bronnen en databases zal voor alle groepen gebruikers (studenten,

onderzoekers en OB-leden) in de toekomst een belangrijke reden zijn om de fysieke bibliotheek te bezoeken.

Tot de populairste initiatieven die bibliotheken momenteel ontplooien behoren onder meer digitalisering (15 procent), oplossingen voor zoeken en vinden (14 procent) en diensten voor het onderwijs (5 procent). Op de hoogte blijven van ont-

wikkelingen in de bibliotheekwereld doet 92 procent van de bibliotheekmedewerkers door het lezen van vakbladen (InformatieProfessional, Digitale Bibliotheek en Bibliotheekblad). 37 procent leest biblioblogs (zoals *Mijns Inziens* van Edwin Mijsbergen en *Zeemanspraak* van Bert Zeeman, hoofd van de sector Wetenschappelijke Informatie Geesteswetenschappen van de UBA). 31 procent gebruikt ook Twitter om zich te informeren over bibliotheek trends.

Duitsland

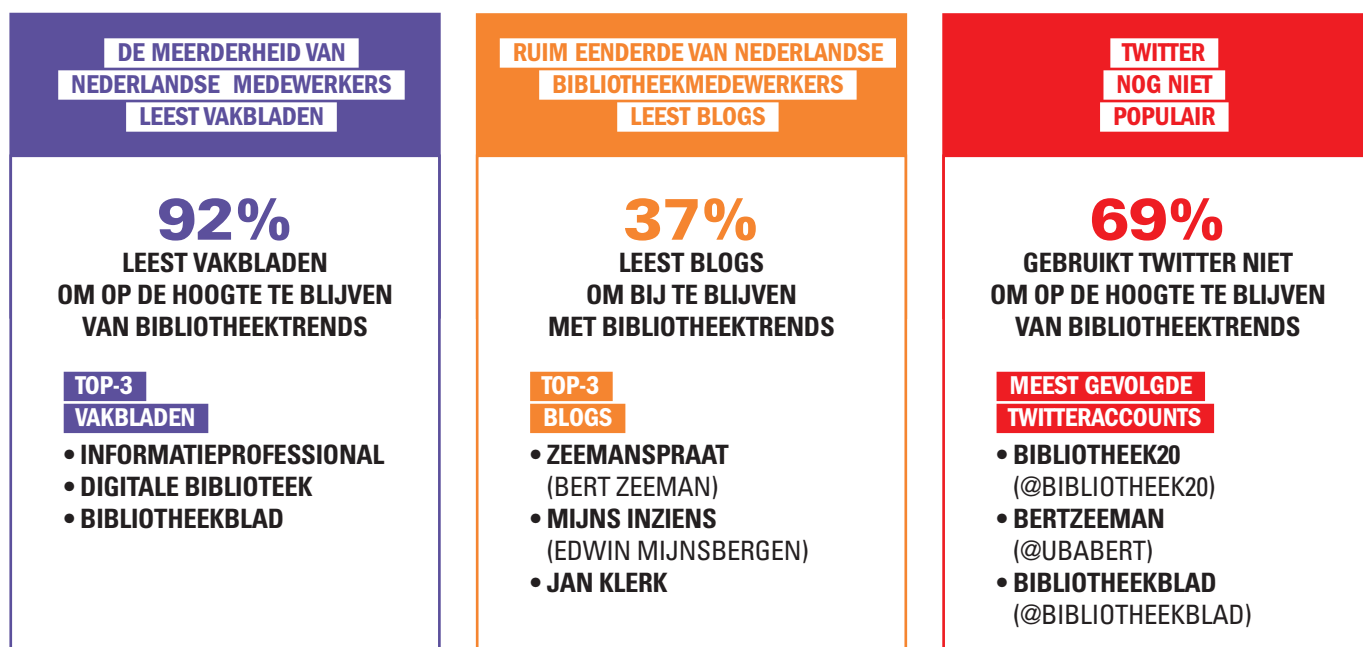
De hoogste prioriteit voor Duitse universiteitsbibliotheken hebben de licenties voor ebooks. Bibliothecarissen van openbare bibliotheken vinden geletterdheid en mobiele toe-



Foto: Thomas Hawk

Seattle Central Library

Lezen Nederlandse bibliotheekmedewerkers blogs en vakbladen of volgen ze Twitter om op de hoogte te blijven?



gang momenteel het belangrijkste. Zichtbaarheid van de collectie speelt geen rol volgens de antwoorden.

Ook Duitse bibliotheken hebben te maken met veranderingen onder invloed van digitalisering. In Duitsland verwacht 71 procent van de bibliothecarissen dat het gebruik van de online bibliotheek zal toenemen. 37 procent verwacht dat de fysieke bibliotheken meer gebruikers zullen trekken.

Gesprekken met vakgenoten zijn voor Duitse bibliothecarissen het belangrijkste middel om op de hoogte te blijven van de ontwikkelingen in de bibliotheeksector. Ook vaktijdschriften spelen een belangrijke rol. 90 procent van de Duitse bibliothecarissen leest ze. Blogs worden door 28 procent van de bibliothecarissen gelezen. Twitter is slechts voor 7 procent van de Duitse bibliothecarissen een middel om op de hoogte te blijven.

Groot-Brittannië

De prioriteiten van medewerkers van openbare bibliothe-

ken in Groot-Brittannië zijn het bewijzen van waarde van de bibliotheek aan burgers en het vormen van samenwerkingsverbanden met andere maatschappelijke organisaties. Academische bibliothecarissen zien toegang bieden tot ebooks en andere elektronische bronnen als hun prioriteit.

Ook in Groot-Brittannië denken bibliotheekmedewerkers dat de online bibliotheek steeds belangrijker wordt (78 procent van OB-medewerkers en 90 procent van de academische collega's onderschrijven deze mening).

De belangrijkste initiatieven worden in openbare bibliotheken momenteel ontplooid op het gebied van ebooks en voor UB's zijn gebouwen het belangrijkste.

Op de hoogte blijven van ontwikkelingen in het vakgebied doen de medewerkers van openbare bibliotheken vooral via gesprekken met collega's en via websites. Academische bibliothecarissen noemen mailinglijsten als belangrijkste bron. Als enige groep noemen

de Britten ook webinars (colleges via het web) als informatiebron. Vaktijdschriften worden door 77 procent van de medewerkers van openbare bibliotheken en 71 procent van de academische bibliothecarissen gelezen.

Verenigde Staten

Voor de Verenigde Staten wordt een onderscheid gemaakt tussen academische bibliotheken, HBO-bibliotheken (community colleges) en openbare bibliotheken.

Prioriteit in de academische en HBO-bibliotheken hebben in de VS net als in andere landen de licenties van ebooks. Op de tweede plaats komt de rol van de bibliotheek in het hoger onderwijs.

Voor de openbare bibliotheken heeft het bieden van internettoegang de grootste prioriteit. Op de tweede plaats komt voor de OB's het aantonen van het nut van de bibliotheek aan gebruikers.

Medewerkers van UB's verwachten net als hun collega's van HBO- en openbare biblio-

theken dat het gebruik van de online bibliotheek sterk zal toenemen. Vanwege die verandering willen de academische en HBO-bibliothecarissen meer servicepunten voor de bibliotheek in plaats van grote fysieke locaties. De medewerkers van Amerikaanse OB's willen het liefste dat het aantal grote fysieke bibliotheeklocaties gelijk blijft of groeit. Zij hebben minder behoefte aan distributie van bibliotheekdiensten over verschillende locaties.

Mailinglijsten en weblogs zijn de belangrijkste middelen om op de hoogte te blijven van nieuwe ontwikkelingen in het vakgebied voor medewerkers van alle Amerikaanse bibliotheken. Voor bibliothecarissen in OB's spelen vaktijdschriften een grotere rol dan voor hun collega's in UB's en HBO-bibliotheken. Twitter speelt tot nu toe een kleine rol als informatiebron voor Amerikaanse bibliothecarissen.

Voor de volledige rapporten, zie: www.oclc.org/nl/nl/reports/nl-libraries/default.htm



BOEKEN OPENEN HUN WERELD

STEUN BIBLIONEF / WWW.BIBLIONEF.NL /
POSTBANKNR: 258485



STICHTING BIBLIONEF NEDERLAND
BIBLIONEF
GEEF IEDER KIND LEESPLEZIER



Q & A



De app van YouTube is niet meer standaard beschikbaar in het nieuwe besturingssysteem iOS6 van iPhone en iPad ('licentie is verlopen'). Datzelfde geldt straks voor Google

Maps, aangezien Apple met een eigen kaartennetwerk komt. En daar blijft het mogelijk niet bij. Henk van Ess denkt dat het Amerikaanse elektronicabedrijf straks de zoekmarkt compleet openbreekt. Reden om een paar prangende vragen aan deze internet-expert voor te leggen.

Waarom nu?

Eerder had Apple veel minder informatie over consumentenzoekgedrag: ze hadden geen iPhone, geen iPad en geen appstore. Apple kan de concurrentie pas aangaan als ze voldoende weten van het zoekgedrag van mensen. Mobiel deden ze de geodata cadeau aan Google. Dat is nu voorbij. Ook op andere manieren probeert Apple meer te weten te komen van wat zoekers wanneer willen, via Siri en via de appmarkten. Dat soort data is van onschatbaar belang voor het bouwen van een zoekmachine.

Daarmee heeft Apple als onderneming een interessant omslagpunt bereikt: als heel veel mensen onze spullen gebruiken, waarom zouden we dan het zoeken niet zelf in handen nemen?

Dat moment is pas nu aangebroken. Het is waarschijnlijk dat Apple binnen vijf jaar de zoekmarkt gaat openbreken omdat ze nu voldoende apparaten hebben verspreid en voldoende van consumenten weten.

Kan Apple het zich veroorloven de concurrentie met Google aan te gaan en die concurrentie dan vervolgens te verliezen?

Er waren volgens kenners al genoeg innovatieve telefoons en toch ging Apple een eigen smartphone maken. Bij Apple moet je altijd oppassen als ze zeggen dat ze ergens geen interesse in hebben: dat werd gezegd van telefoons, televisie en zoeken. Het succes van de iPhone kennen we, de tv komt er aan en zoeken begint nu pas.

Hoe kan Apple zich het beste op de zoekmarkt begeven, via een webzoekmachine of via een app?

Geen van beide. Geïntegreerd met hun devices, als onderdeel van de 'hardware'.

Op welk gebied kunnen we de grootste zoekinnovaties verwachten?

Dat zijn er twee: spraaktechnologie en geodata. <

Eric Sieverts

Puriteinen of Piraten



Foto: Jan-Jaap Heine

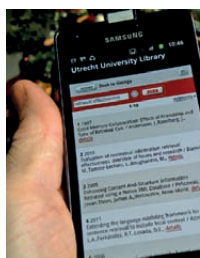


Foto: Jan-Jaap Heine

Eric Sieverts is
redacteur van
InformatieProfessional
en freelance docent
en adviseur

Informatie is meestal geen centraal thema waarop politieke partijen elkaar bij de verkiezingen te lijf gaan. Maar voor het eerst doet nu een partij mee, waarvan het hoofdbeginsel wel om informatie draait: de Piratenpartij is 'voor een vrije informatiesamenleving'. Eindelijk weten dus alle informatieprofessionals waarop ze zonder verdere bedenkingen kunnen stemmen. Want een vrije informatiesamenleving, daar moeten we allemaal wel voor zijn. Maar ja, eigenlijk ben ik ook wel 'voor de dieren'. Hoe moet ik dat nu tegen elkaar afwegen? Dat krijg je met die *single issue* partijen. Nou zijn dergelijke partijen in de praktijk meestal lang niet zo single issue als hun hoofdbeginsel of hun naam doet vermoeden. Zelfs de Partij voor de Toekomst zal zich misschien nog wel een beetje met het verleden bezighouden. Maar wat zeggen die piraten nu echt allemaal over de informatiesamenleving?

Op de fact-checking website van NRC Next, next.checkt.nl, is al een drietal stellingen van die partij tegen het licht gehouden. Twee daarvan hadden inderdaad wel wat met informatie te maken. De eerste was dat dit jaar zo'n 1,1 miljard wordt uitgegeven voor 10 miljoen aan medicijnen. Dat wil zeggen dat die medicijnen niet meer dan dat hadden hoeven kosten, als we maar wat anders met patenten zouden omgaan. De argumenten waarmee NRC's fact-checkers die stelling als onwaar afwezen, zijn door de piraten op hun beurt al weer afdoende onderuitgehaald. Maar met opvattingen over de wetgeving rond patenten had die discussie niets te maken. Een andere stelling die was onderzocht, had ook al met patenten te maken. De bewering dat in Nederland patenten zonder controle op nieuwheid worden toegekend, dat dus vrijwel alles gepatenteerd kan worden en dat je toekenning alleen achteraf bij de rechter kunt aanvechten, werd door NRC wel als waar beoordeeld.

Je zou hieruit misschien concluderen dat patenten de enige soort informatie zijn waarin de Piratenpartij geïnteresseerd is. Dat is zeker niet het geval. Dit was de toevallige selectie van de NRC fact-checkers. Bij de zeven kernpunten uit het partijprogramma van de Piratenpartij gaat het ook over privacy en over betere bescherming van persoonlijke en vertrouwelijke gegevens, over een meer open overheid, over hervorming van zowel het auteursrecht, als het merkenrecht, als (inderdaad) het patentensysteem en over de burgerrechten in die eerder genoemde informatiesamenleving. En onder dat laatste vallen dan onder meer het recht op toegang tot internet, op vrije communicatie en op vrijheid van meningsvorming en meningsuiting. Op 12 september dus allemaal op de piraten stemmen? Misschien goed om voor die tijd nog even op Bibliofuture.nl te kijken. Niet echt een kieswijzer, maar daar worden wel alle partijprogramma's doorgelicht op wat ze over openbare bibliotheken zeggen. Misschien levert dat een uitweg voor wie te puriteins is om op woeste piraten te stemmen.



Stedelijk Museum heropent zijn deuren

Negen jaar lang waren de bibliotheek en andere diensten van het Stedelijk 'verbannen' naar de rand van Amsterdam. Het pand werd ingrijpend verbouwd, het museum was gesloten. De bibliotheek greep die gelegenheid aan om onder meer een inhaalslag op het gebied van digitalisering te maken en de archieven op te schonen. Vlak voor de opening van het museum op 23 september sprak InformatieProfessional met Michiel Nijhoff, verantwoordelijk voor bibliotheek, archief, beeldarchief en collectieregistratie.

Ronald de Nijs

.....

‘We hebben in de kunstwereld nog altijd te maken met boeken en tijdschriften op papier’



Michiel Nijhoff

Foto's: Stedelijk Museum Amsterdam

‘Het voelt als thuis komen,’ zegt bibliothecaris Michiel Nijhoff over de terugkeer naar het Stedelijk Museum aan het Museumplein. ‘En dat geldt voor iedereen die hier werkt.’ Vanwege een ingrijpende renovatie en nieuwbouw – naar een ontwerp van architectenbureau Benthem Crouwel – verhuisde het personeel van het Stedelijk in 2003 naar de Deccaweg, aan de rand van Amsterdam. De bibliotheek bleef daar toegankelijk voor bezoekers en keerde in maart van dit jaar als een van de eerste afdelingen terug. Zij kreeg in de nieuwbouw, in de volksmond ‘de badkuip’ genoemd, een plek in het souterrain.

Negen jaar afwezigheid van het museum – dat is erg lang... ‘Vrij snel na het vertrek naar de Deccaweg heeft het Stedelijk nog verschillende tijdelijke tentoonstellingsruimten gehad,’ pareert Nijhoff. ‘De exposities waren tot en met 2008 te zien in het Post CS-gebouw naast het Centraal Station en vervolgens op andere plekken. Het museum heeft zijn tentoonstellingsactiviteiten niet zo heel lang moeten staken,

al lijkt dat in de perceptie van de bezoekers wel het geval.’

Hagelwitte bibliotheek

De hagelwitte bibliotheek, eveneens van Benthem Crouwel, oogt klassiek. De ruimte – 8 x 14 meter groot – wordt omzoomd door boekenkasten; twee lange leestafels nodigen uit om te gaan zitten en te gaan lezen. Nijhoff knikt bevestigend: ‘We opereren in een branche waarin we nog altijd te maken hebben met boeken en tijdschriften op papier. Het digitale aspect is iets voor erbij. Alle kunstenaars hebben tegenwoordig een site, maar alle kunstenaars willen bij een tentoonstelling een gedrukte catalogus. Sterker nog: op het gebied van moderne kunst zie ik elk jaar zelfs steeds meer verschijnen op papier.’

‘Er zijn nauwelijks e-magazines op het gebied van kunst en maar een enkel kunsttijdschrift verschijnt digitaal; dan heb je het wel gehad. We hebben 250 abonnementen op papieren tijdschriften. Ik zie

ons de komende jaren nog tijdschriften verzamelen en inbinden.’

Wel digitaal verkrijgbaar zijn naslagwerken, zoals World Art Directory, Art-Bibliographies Modern en de gegevens van kunstveilingen. ‘Veilingcatalogi verschijnen ook nog op papier. Hoewel er vanuit het museum nog vraag naar is, schaf ik ze uit budgetoverwegingen niet meer aan. In die zin is er wel een kleine verschuiving richting digitaal. Maar voorlopig hebben we als “papieren” bibliotheek nog wel even bestaansrecht.’

Geen kenniscentrum

Er is nog even over gedacht om de bibliotheek om te dopen tot kenniscentrum, maar daar werd al snel van afgezien. ‘Het woord “kenniscentrum” zegt zo weinig, terwijl iedereen weet wat er met een bibliotheek bedoeld wordt.’

Het begrip ‘bibliotheek’ neemt Nijhoff ruim: ‘We zijn een bedrijfs-, wetenschappelijke en een openbare bibliotheek ineen. De meest intensieve gebruikers op dit mo-

‘De bibliotheek maakt deel uit van de learning zone’

ment zijn de museummedewerkers; niet alleen conservatoren maar ook stagiaires die nu onderzoek doen voor het schrijven van bijvoorbeeld de tekstbordjes bij de tentoongestelde werken. Daarnaast verzamelen we veel breder op het gebied van moderne en eigentijdse kunst, design en fotografie. Die brede bibliotheek is interessant voor de museumbezoeker die niet specifiek iets zoekt.’

Learning zone

De bibliotheek maakt deel uit van de zogenaamde ‘learning zone’, een aanduiding voor het hele scala van educatie, kennisoverdracht en informatieverstrekking binnen het museum. ‘Ik wilde voor de bibliotheek een zichtbare plek, en een plaats dicht bij de museumwinkel. De winkel biedt namelijk een aanvulling op de bibliotheek, en vice versa. We zijn bijvoorbeeld van plan om regelmatig gezamenlijk boekpresentaties te maken, zowel in de winkel als in de bibliotheek.’

‘Bovendien wilden we de *learning zone* fysiek in het gebouw concentreren. Dat alles is aardig gelukt: de bibliotheek, het collegezaaltje en het kinderatelier zitten vlak bij elkaar, de winkel en de lounge met informatiebalie eveneens. Dat heeft wel enige strijd gekost, vooral omdat de bibliotheek/leeszaal afhankelijk is van de nabijheid van de depots.’

In de eerste plannen zou op de begane grond een lounge annex leeszaal met tafels en vaste computers komen. Dat plan is net voor de oplevering van de nieuwbouw veranderd, en de leestafels en computers zijn geschrapt opdat de ruimte een flexibel karakter krijgt: hier zullen openingen, lezingen en andere activiteiten gaan plaatsvinden. Wel komt op die plek een vaste informatiebalie die gerund zal



worden door vrijwilligers; zij vormen het eerste aanspreekpunt voor de bezoekers die van hieruit ook doorverwezen zullen worden naar de direct daaronder gelegen leeszaal. Aan Nijhoff en zijn collega's vanuit de verschillende afdelingen nu de taak om deze vrijwilligers voor de opening van het museum inhoudelijk te coachen.

Ondergrens qua bezetting

‘Er wordt door buitenstaanders wel eens gedacht dat de museummedewerkers al die tijd op de Deccaweg zonder werk op de payroll hebben gestaan. Daar zijn we wel kwaad over. Bij de verzelfstandiging van het museum in 2005 – daarvoor waren we een gemeentelijke dienst – zijn er zo'n 30 mensen uitgegaan, door pensioenregelingen enzovoort. Verschillende functies zijn nu pas, bij de heropening, opnieuw ingevuld. Bij de bibliotheek ben ik teruggegaan van 8 fte naar 4,5. We moeten dus hetzelfde werk doen met minder mensen. Gelukkig heb ik een heel gemotiveerde en enthousiaste bibliotheekstaf.’

‘Voor de bibliotheek, die qua bezetting nu wel de ondergrens heeft bereikt, is het zaak steeds efficiënter te werken. Vandaar dat we ook zeggen: collectieregistratie, bibliotheek, documentatie en onderzoek: dat zijn hetzelfde soort functies, dus de collega's kunnen elkaar op verschillende plekken ondersteunen als er iemand bijvoorbeeld een tijd ziek is.’

Wie niet veel budget heeft, moet slim zijn. In de periode dat de bibliotheek op

de Deccaweg zat, heeft zij collega's uit bijvoorbeeld de beveiliging ingezet voor retroprojecten als archief- en bibliotheek-automatisering en het heretiketteren van de boeken. ‘We hebben uit alle hoeken en gaten mensen hierbij betrokken, en dat doen we nog steeds. Sommige beveiligers vragen zelfs of ze dit werk kunnen blijven doen.’

Archief opgeschoond

Wel is het gelukt om een parttime archivaris aan te stellen. Sinds twee jaar valt het archief, dat grotendeels bestaat uit briefwisselingen met kunstenaars en bruikleengevers en andere correspondentie van directeurs en conservatoren, onder Nijhoffs verantwoordelijkheid. Eind van dit jaar verhuist het archiefmateriaal uit de periode 1895-1980 naar het Stadsarchief Amsterdam. Later volgt het materiaal uit 1980-2005, dat nu door de archivaris wordt geordend. ‘De verplichting om het materiaal af te staan vloeit voort uit de Archiefwet, aangezien we indertijd een gemeentelijke dienst waren,’ vertelt Nijhoff met enige spijt in zijn stem. ‘Het Stadsarchief ziet het materiaal graag tegemoet. Zo leverde de expositie “Abstracte kunst” uit 1938 een map op met brieven van Mondriaan, Kandinsky en andere kunstenaars. Prachtig om te zien!’

Toch verdwijnt een deel van het materiaal alleen in fysieke vorm. ‘In de jaren op de Deccaweg hebben we een selectie uit de documenten gemaakt, gericht op de



kerntaken van een museum, namelijk het verwerven en beheren van een collectie en het tentoonstellen ervan. Dit bestand, dat inmiddels al meer dan 500.000 pagina's telt, is full-text gedigitaliseerd. Geïnteresseerden kunnen de documenten vanwege privacykwesties niet op de website inzien, maar wel op de computers in de leeszaal.'

Bibliotheekautomatisering

Vlak voor het vertrek naar de Deccaweg heeft het museum Adlib-software aangeschaft. 'Hiervoor gebruikten we het toen in veel musea toegepaste bibliotheekprogramma Tinlib, waarvan de Nederlandse versie ophield te bestaan. Met Adlib konden we de bibliotheek- en collectieregistratie samenvoegen. Daarvoor werd de collectie bijgehouden in een zelfgebouwde database. In een paar jaar tijd is het nieuwe systeem gevuld met 180.000 bibliotheektitels en 90.000 stukken uit de collectie.'

'Tot vijf jaar geleden heerste er bij het Stedelijk een "eilandencultuur": alles was in disciplines georganiseerd,' zegt Nijhoff. Je had een afdeling prentkunst, tekenkunst, schilderkunst enzovoort. Allemaal deden ze hun eigen registratie, onderzoek, bruikleen en dergelijke. Nu hebben we bijvoorbeeld één afdeling die alle bruiklenen doet, en wordt de collectieregistratie centraal gedaan. Tegelijk met de invoer van Adlib is dus een reorganisatie doorgevoerd.'

'We hebben destijds gekozen voor *quick*

and dirty invoer in Adlib. Achteraf bleek dat een verstandige keuze te zijn geweest. Gaandeweg zie je dat het bestand wordt opgeschoond, verbeterd en steeds betrouwbaarder wordt.' Nijhoff is nu bijvoorbeeld bezig 15.000 geografische namen 'recht te trekken'. Een ontzettend leuke klus, vertelt hij enthousiast; hier gaat het hart van de bibliothecaris sneller van kloppen. 'Bovendien konden we tot voor kort niet goed nagaan hoeveel Nederlandse kunstenaars we in onze collectie hebben. Als je alle geboorteplaatsen voorziet van een landencode, en termen als "s Gravenhage" en "Den Haag" gelijktrekt, krijg je opeens een ander beeld. Ik schat in dat we over twee jaar veel beter statistische gegevens uit Adlib kunnen generen dan ooit tevoren.'

Documentmanagement

Met de komst van flexplekken in het museum en een documentmanagementsysteem in het vooruitzicht, is er een 'grote schoonmaak' op het gebied van papieren documenten gehouden. Zo zijn bijvoorbeeld alle ordners met papieren prints, afkomstig uit alle kantoren op de Deccaweg, opgeschoond en ontdebeld. Dat leidde ertoe dat in het laatste half jaar op de Deccaweg zo'n honderd containers met dubbele papieren verslagen en dergelijke zijn afgevoerd. De rest ging naar het archief.

Sinds kort slaan alle museummedewerkers documenten digitaal op in 360, een Noors documentmanagementsysteem op basis van Sharepoint. Nijhoff is nauw betrokken geweest bij de keuze van het systeem en de eisen die eraan gesteld werden. Centraal stond de vraag: bij welke museale processen heb je welke documenten nodig, en wat wil je wel en niet opslaan? Nijhoff: 'Per afdeling hebben we bekeken wat voor soort documenten er zijn, hoe een dossier eruitziet en wat de wensen van de afdeling zijn. Denk bijvoorbeeld aan een bruikleendossier van een registrator en een restauratiedossier van een conservator.'

Over het eerste gebruik van 360 is Nijhoff tevreden. 'Omdat mensen zagen dat Adlib goed werkt, hebben ze ook gemakkelijk bij 360 aangehaakt. Een Worddocument met notulen van een vergadering belandt voortaan ook in 360, namelijk op een plaats waar verschillende mensen toegang

'We moeten ons weer voorbereiden op een grote stroom publiek'

toe hebben. Of neem de collectieobjecten: je koopt iets, er komt een aankoopbon. Die bon wordt gescand, ge-ocr'd en in 360 opgeborgen met een link naar het object in Adlib. In Adlib kun je op een gegeven moment zien: dit zijn de boeken die we over een bepaald object in de bibliotheek hebben, dit is de documentatie die we erover op papier hebben, en dit is de documentatie die we digitaal hebben. En die informatie kent verschillende toegangsniveaus.'

Opening

Wat moet er nog gebeuren voor de opening van het museum op 23 september? 'In de leeszaal leggen mijn collega's de laatste hand aan de inrichting. Wat we nu vooral moeten doen, is ons weer voorbereiden op een grote stroom publiek. Van dinsdag tot en met zaterdag kunnen bezoekers in de bibliotheek terecht met vragen over de collectie en kunnen ze boeken, tijdschriften en archiefstukken opvragen.'

Op de Deccaweg kreeg de bibliotheek 500 externe bezoekers per jaar. 'Dat is niet heel veel, maar het pand waarin we zaten was dan ook ver afgelegen. De laatste jaren in het museum zelf bezochten jaarlijks een paar 1000 externe bezoekers de bibliotheek. En vergeet niet dat we ook een zeer intensief gebruikte bedrijfsbibliotheek zijn.' Of de bibliotheek het druk gaat krijgen na de opening, kan Nijhoff niet met zekerheid zeggen, maar hij hoopt en verwacht het wel. De twee open (museum)dagen die voor de zomer voor buurtbewoners zijn gehouden, waren in elk geval een groot succes. <

Ronald de Nijs is eindredacteur van *InformatieProfessional*.

Spin in het politieke web

Met de verkiezingen voor de deur, zijn veel mensen weer druk op zoek naar informatie over de partijstandpunten. Daarvoor kunnen ze terecht bij het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen (DNPP), dat zijn website precies op tijd heeft vernieuwd. Want dé website zijn waar alle informatie is te vinden over Nederlandse politieke partijen was de drijfveer achter een ingrijpende vernieuwing. Gerrit Voerman en Marleen Pijpelink vertellen over de mogelijkheden van de site.

Gerrit Voerman en Marleen Pijpelink

‘DNPP-website wil uitgroeien tot dé plek voor informatie over Nederlandse politieke partijen’

Het DNPP werd in 1973 opgericht als onderdeel van de Rijksuniversiteit Groningen, om documentatiemateriaal van en over Nederlandse politieke partijen ‘systematisch te verzamelen en toegankelijk te maken’, (wetenschappelijke) informatie over deze partijen te leveren; en wetenschappelijk onderzoek naar Nederlandse politieke partijen te stimuleren en ondersteunen. Het DNPP beschikt over materiaal vanaf het einde van de negentiende eeuw, toen de eerste partijen werden opgericht.

In de afgelopen tien jaar heeft het DNPP zich ontwikkeld tot een informatie- en kenniscentrum over de Nederlandse politiek en politieke partijen. Wat betreft de ‘kennis’-component kwam dit ook door de toegenomen externe financiering van onderzoeksprojecten. De onderzoeksfunctie van het DNPP kreeg de afgelopen

jaren een duidelijker gezicht door de reeks boeken die het uitgeeft. Sinds 2008 kwamen in deze reeks VVD, CDA, Christen-Unie, GroenLinks en de populistische partijen aan bod. Een bundel over de PvdA verschijnt volgend jaar.

De verdere uitbouw van het DNPP tot informatiecentrum hing sterk samen met de veranderende vraag naar (wetenschappelijke) informatie. Door de opkomst van internet verwachten bezoekers van websites meer en meer kant-en-klare informatie over het onderwerp waarover zij meer willen weten. Op deze ontwikkeling wilde het DNPP met het hier beschreven project inspelen. Daar kwam nog eens bij dat uit het verkennende onderzoek dat aan het project voorafging, duidelijk was geworden dat de verschillende gebruikersgroepen van het DNPP zoals de media, studenten annex wetenschappers en

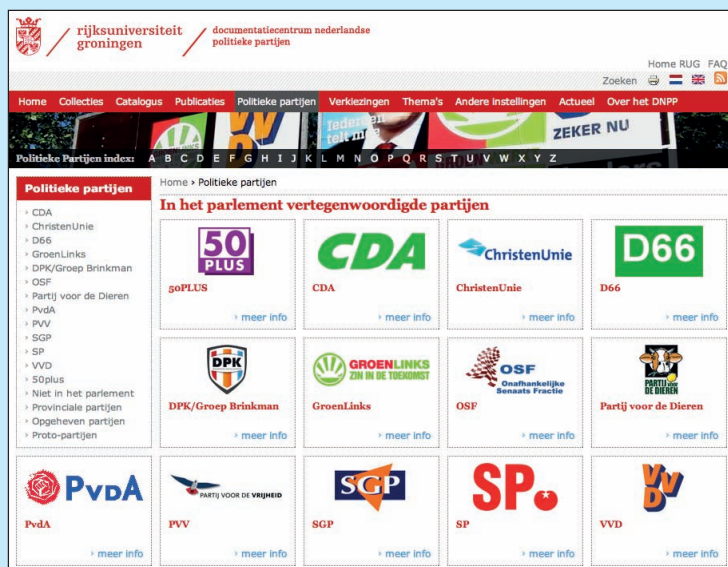
Wie is...



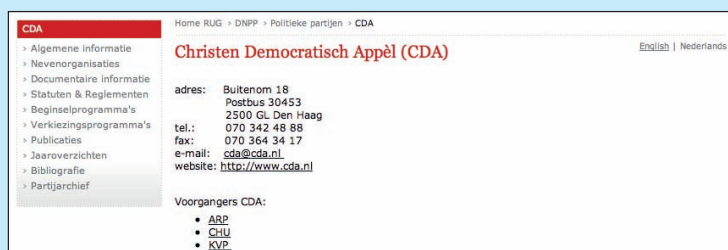
Gerrit Voerman is sinds 2011 hoogleraar Ontwikkeling en functioneren van het Nederlandse en Europese partijstelsel aan de Rijksuniversiteit Groningen (RUG). Hij geeft sinds 1989 leiding aan het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen (DNPP) van de RUG.



Marleen Pijpelink is executive business consultant bij Atos Consulting, unit Information Security & Risk Management en projectleider van het DNPP-project.



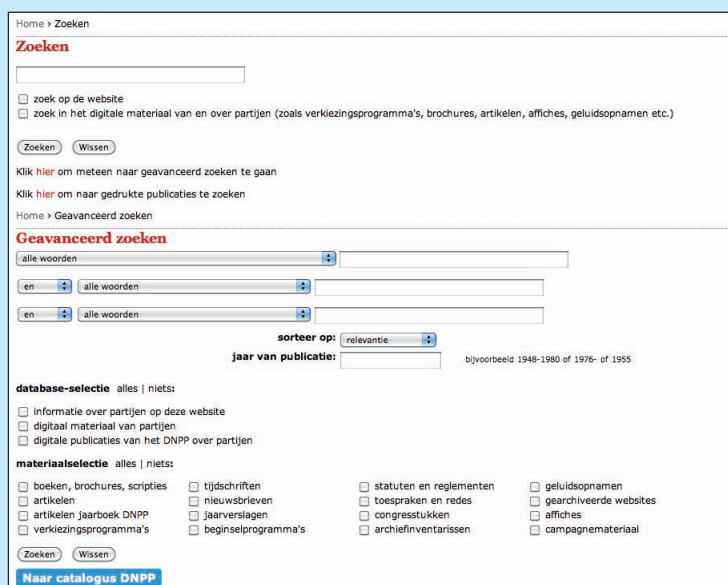
Afbeelding 1. In de Eerste en Tweede Kamer vertegenwoordigde partijen



Afbeelding 2. Startpagina 'CDA' op de oude DNPP-site



Afbeelding 3. Startpagina 'CDA' op de nieuwe DNPP-site



Afbeelding 4. Pagina 'zoeken' en 'geavanceerd zoeken'

'Interface moest visueel aantrekkelijker en gebruikersvriendelijker worden'

scholieren graag specifieke, op deze groepen toegesneden informatie wensten – een behoefte waarin met de bestaande website niet kon worden voorzien.

Project

Het DNPP heeft de ambitie zijn website te laten uitgroeien tot dé plek op internet waar zoveel mogelijk betrouwbare informatie te vinden is over de Nederlandse politieke partijen, ofwel direct uit eigen huis, ofwel via het doorlinken naar andere bonafide sites. Voorbeelden van zulke externe links zijn parlement.com van het Parlementair Documentatiecentrum (voor biografische gegevens van politici), www.verkiezingsuitslagen.nl van de Kiesraad (voor de uitslagen van allerlei verkiezingen), historici.nl van Huygens ING en het Koninklijk Nederlands Historisch Genootschap (voor informatie over kleine politieke partijen uit de periode 1918-1967).

Het Documentatiecentrum biedt zelf al lange tijd 'historische' gegevens over politieke partijen aan op zijn site, zoals overzichten van ledentallen, congressen en voorzitters, als ook gedigitaliseerd publicatiemateriaal: affiches, verkiezings- en beginselprogramma's, statuten en reglementen. Ook archiveert het sinds 2001 de

‘De Web Curator Tool kan gebruikt worden door bibliothecarissen, documentalisten en andere niet-technische gebruikers’

websites van de politieke partijen. Al deze informatie en materiaalsoorten waarover het DNPP beschikt waren echter niet op eenvoudige wijze doorzoekbaar en zodoende niet gemakkelijk te vinden, omdat er alleen via de zoekmachine van de site van de Rijksuniversiteit Groningen (RUG) in kon worden gezocht – waarvan de functionaliteit niet was toegesneden op de specifieke behoeften van het Documentatiecentrum. Een zoekopdracht met de ‘universitaire’ zoekmachine zocht bovendien in alle content van de RUG en niet alleen in die van het DNPP, met voor de bezoeker veel ruis als gevolg. De belangrijkste onderdelen van het project komen hieronder aan de orde: achtereenvolgens de website en het CMS, de zoekmachine en het webarchiveren.

Website en CMS

Een van de hoofddoelstellingen van het project was het visueel aantrekkelijker en gebruikersvriendelijker maken van de interface van de DNPP-site. Door informatie in een heldere structuur weer te geven werd het zoeken en navigeren op de site vereenvoudigd. Om de gewenste overzichtelijkheid te realiseren is de lay-out van de site geheel aangepast. Afbeelding 1 laat de overzichtspagina op de nieuwe site zien van de partijen die in de Eerste en Tweede Kamer vertegenwoordigd zijn. Op de oude site waren deze alleen in een uitklapmenu zichtbaar, nu staan zij alle op heldere wijze op deze pagina weergegeven. Overigens zijn alle (momenteel ongeveer 250) partijen waarover het DNPP informatie heeft meteen vindbaar in de wegwijzer bovenaan de pagina, via de eerste letter van hun naam.

De manier waarop de beschikbare informatie over een bepaalde partij op de nieuwe site wordt gepresenteerd (de

‘startpagina’ van deze partij) is eveneens veel overzichtelijker dan op de oude versie, zoals een vergelijking van het CDA (afbeelding 2 en 3) laat zien.

Op de nieuwe site is op één scherm alle informatie van een partij zichtbaar waarover het DNPP beschikt (hetzij digitaal, hetzij gedrukt). Op de oude site zaten bijvoorbeeld achter de optie ‘documentaire informatie’ (in afbeelding 2 in het frame links) de ledentallen en de overzichten van de voorzitters en secretarissen van de partij verstoppt.

In de nieuwe versie zijn deze gegevens per partij overzichtelijk en gelaagd bijeengebracht: een korte algemene, inhoudelijke typering van de partij bovenaan op de startpagina voor de globaal in politiek geïnteresseerden of voor scholieren, met daarachter de mogelijkheid tot verdieping (‘kant-en-klare’ informatie als de uitgebreide partijgeschiedenis, of de meer gedetailleerde digitale jaaroverzichten, beide relevant voor journalisten die over een partij schrijven), en als derde laag de (digitale) bronnen (zoals verkiezingsprogramma’s, websites en dergelijke) voor degenen die echt onderzoek willen doen. Met deze differentiatie worden de verschillende gebruikersgroepen met hun verschillende belangstelling en behoeften zo goed mogelijk bediend. De ene groep zal niet of nauwelijks behoefte hebben aan bronnenmateriaal; de andere wel, zoals wetenschappers die de programma’s of de statuten en reglementen willen analyseren, of auteurs die bij de affiches naar illustratiemateriaal zoeken. Voor de media en scholieren is verder een speciale button op de homepage geplaatst met daarachter een op hen toegeschreven voorlichtingstekst over het navigeren, zoeken en gebruiken van de DNPP-site en zijn mogelijkheden.

De bestaande website van het DNPP was nogal statisch. Op de nieuwe homepage zijn ‘agenda’ en ‘recent nieuws’ toegevoegd, die de site een dynamischer en actueler karakter geven.

Zoekmachine

Ook al is de website wat betreft presentatie zo overzichtelijk en qua navigatie zo gestructureerd mogelijk en ook al is de aangeboden zelf geschreven informatie gekoppeld aan de onderliggende bronnen, dan nog is een goede, multifunctionele

zoekmachine nodig om full-text te kunnen zoeken, in meerdere bronnen tegelijk, en op basis van verschillende metadata-velden.

In tegenstelling tot de oude site zijn de schermen die voor de communicatie met de zoekmachine worden gebruikt, geheel ingebed in de website, waardoor deze aansluiten bij de daarvoor ontwikkelde ‘look en feel’. De gebruiker ervaart hierdoor website, zoekmachine en repositories als één consistent geheel.

Zoals op afbeelding 4 te zien is, kan met de zoekmachine op een groot aantal deelcollecties gezocht worden – om te beginnen in de verschillende databases: de website zelf; digitale publicaties van de politieke partijen; en digitale publicaties van het DNPP over politieke partijen. Dat zijn bijvoorbeeld artikelen uit de DNPP-Jaarboeken, publicaties van medewerkers, en de bundels over de politieke partijen. De gebruiker kan aan de hand van deze driedeling een voorselectie maken. Verder kan de bezoeker met de nieuwe zoekmachine selecteren op basis van de verschillende materiaalsoorten. Overigens zijn nog niet van elke materiaalsoort digitale bestanden beschikbaar; de bij de zoekmachine gemaakte indeling is ‘op de groei’ gemaakt.

Bij de weergave van de resultaten van een generieke zoekactie, dus in alle databases of meerdere materiaalsoorten, is gekozen voor een gedifferentieerde presentatie van de resultaten in drie categorieën. Treffers die betrekking hebben op informatie op de website (met het CMS gegenereerd) worden als eerste (bovenaan) gepresenteerd, omdat die doorgaans ‘panklare’ informatie over partijen bevatten (historisch overzicht, ledentallen en dergelijke). Treffers die betrekking hebben op gearchiveerde websites worden in de derde en laatste categorie gepresenteerd. Vanwege de omvang van de gearchiveerde websites zou anders de kans groot zijn dat zij de resultaten betreffende andere materiaalsoorten zouden wegdrukken. In de tweede ‘tussen’-categorie worden de resultaten zichtbaar van de zoekactie wat betreft de andere materiaalsoorten, zoals affiches en verkiezingsprogramma’s. Steeds wordt duidelijk vermeld dat de informatie afkomstig is uit het CMS (met de aanduiding ‘CMS’), uit een van de repositories (‘OAI’), of uit de collectie gearchiveerde websites (‘ARC’). Binnen elke ca-

tegorie worden de resultaten weergegeven op basis van relevantie.

Webarchivering

Al in 2001 is het DNPP begonnen met de archivering van de websites van de Nederlandse politieke partijen onder de naam Archipol (Archief Politieke Partijen). Zo kon het Documentatiecentrum de digitale publicaties van de partijen verzamelen die uitsluitend op deze sites verschenen. Daarnaast was het toen al duidelijk dat de sites een steeds belangrijker communicatiemiddel zouden worden tussen de partijen en hun kiezers en leden, en daarom bewaard moesten worden met het oog op (toekomstig) onderzoek. Door de content van de gearcheiverde websites door de jaren heen met elkaar te vergelijken kan bovendien onderzoek worden gedaan naar veranderde standpunten van partijen.

De speciaal ontwikkelde software die het DNPP voor webarchivering gebruikte, was na zo'n tien jaar verouderd en daarom binnen dit project vervangen door de Web Curator Tool. Met WCT is een site in zijn geheel op automatische, arbeids-extensieve wijze te archiveren, te controleren en beschikbaar te stellen. Het vereist in het begin een grote mate van technische kennis om WCT op de juiste wijze te configureren, maar daarna, in het dagelijkse gebruik, is het eenvoudig te hanteren en aan te passen. De DNPP-medewerkers kunnen, in tegenstelling tot vroeger, zelf de url's van nieuw te archiveren sites invoeren, of zo nodig handmatig tussentijds downloads maken (bijvoorbeeld omdat er binnen een partij iets bijzonders gebeurt). WCT kan zo gebruikt worden door bibliothecarissen, documentalist en andere niet-technische gebruikers.

Ook de Koninklijke Bibliotheek (KB) gebruikt WCT om een representatieve selectie van de Nederlandse websites aan te leggen. Met de KB, die in Nederland op het terrein van de webarchivering leidend is, heeft het DNPP vanaf het begin overlegd over de te maken keuzes in het project.* Voor een kleine instelling als het DNPP biedt het voordelen om een grote speler te volgen bij de technologische vernieuwingen op dit terrein. Bovendien is de KB ook (indirect) betrokken bij de verdere ontwikkeling van WCT.

Momenteel werkt de British Library aan de verfijning van het automatische kwa-

liteitscontrolesysteem van WCT, waarbij gedownloade websites op basis van vooraf ingestelde parameters worden vergeleken met eerder gearcheiverde versies, om bij benadering te kunnen vaststellen of de gehele site is geharvest. Wanneer een site ineens 0 kb is, dan is er waarschijnlijk technisch iets misgegaan bij het harvesten. Wanneer het verschil minder groot is met eerdere downloads maar toch buiten de parameters valt, dan is er wellicht iets anders aan de hand: een technisch falen, of een herstructurering van de site door de partij zelf. Een (automatische) attendering dat de omvang van de gearcheiverde site substantieel afwijkt van vorige versies is dan gewenst. Zodra deze module operationeel is (deze herfst waarschijnlijk), zal het DNPP die koppelen aan zijn WCT-versie.

De toegankelijkheid van de collectie gearcheiverde sites van het DNPP is met de nieuwe zoekmachine sterk verbeterd. Het gaat om bijna 1.000 verschillende sites, waarvan bijna de helft momenteel nog steeds wordt gearcheiverd (met een totale omvang van 642 GB). In het oude Archipol vormden de partijafkorting en de datum van de download de enige ingang op de gearcheiverde sites. Er was ook een beperkte zoekmachine, die na verloop van tijd minder goed functioneerde. De nieuwe zoekmachine kan in alle bestanden tegelijk zoeken maar ook specifiek in de gearcheiverde sites, waardoor deze beter toegankelijk zijn geworden. Een probleem is wel dat nog niet alle partijen toestemming hebben gegeven hun oude gearcheiverde sites in het publieke domein aan te bieden (dit in verband met copyright). Onderzoekers krijgen nu met een gebruikersnaam en wachtwoord toegang tot de collectie.

Van gedrukt naar digitaal

Het heeft het DNPP, met een formatie van 3,5 fte, veel inspanning gekost om een project van deze omvang te kunnen uitvoeren. De technische component kwam weliswaar voor rekening van Atos, maar de DNPP-medewerkers dienden steeds input te leveren over de gewenste lay-out en functionaliteit, en deze na oplevering te testen. Bovendien waren zij verantwoordelijk voor de inhoudelijke teksten van de site en het vullen van de repositories. Maar dit nadeel had ook een voordeel. De

'Ook tweets en YouTube-video's worden voor de toekomst bewaard'



externe druk die door de uitvoering van dit project werd uitgeoefend, bleek uiteindelijk juist ook heel nuttig en productief. Zonder dit project met zijn vaste oplevertermijn zou nooit in de betrekkelijk korte tijd van (ruim) twee jaar een nieuwe website met dito zoekmachine tot stand zijn gekomen en het webarchiveren zijn gemoderniseerd. Tegelijkertijd werd ook een definitieve omslag bewerkstelligd in de werkwijze van het DNPP en zijn aanbod van politieke informatie. Niet langer draait het om gedrukte publicaties, maar om het digitale materiaal, dat zoveel mogelijk via de website van het Documentatiecentrum toegankelijk moet worden gemaakt.

Slot

Of het DNP erin is geslaagd zijn site te laten uitgroeien tot dé weblocatie met informatie over het heden en verleden van de Nederlandse politieke partijen, is aan de gebruikers om te beoordelen. Hoe dit ook zij, een site over partijen is nooit af, als gevolg van de dynamiek van de politiek. Nieuwe partijen komen erbij, en allemaal zijn zij constant op zoek naar nieuwe mogelijkheden zich te profileren, vooral op internet. Tweets, YouTube-video's – het DNPP is al begonnen om ook dit materiaal voor de toekomst te bewaren. <

* Zie Gerrit Voerman, René Voorburg en Hugo Hurdeman, 'Webarchivering: een pleidooi voor een archiverend netwerk van organisaties', in: *Achievenblad*, september 2012.

Erfgoed te geef?

Eurocommissaris Neelie Kroes heeft ambitieuze plannen om de digitale economie te stimuleren. Daarvoor moet de Europese richtlijn voor hergebruik van overheidsinformatie worden aangepast. De nieuwe richtlijn zal ook gevolgen krijgen voor bibliotheken, archieven en musea.

Jos van Dijk

Informatie die wordt geproduceerd, verzameld of betaald door overheidsinstanties in de Europese Unie is een vitale hulpbron in de informatie-economie, schreef de Europese Commissie eind vorig jaar aan het Europees Parlement.¹ Als voorbeelden noemt zij geografische informatie, statistieken, weergegevens, gegevens van met overheidsmiddelen gefinancierde onderzoeksprojecten en gedigitaliseerde boeken van bibliotheken. Als deze informatie (ook wel aangeduid met *PSI = Public Sector Information*) zou kunnen worden ingezet voor hergebruik in nieuwe producten en diensten, kan dat een injectie geven in de Europese economie van 40 miljard.

Om dit te stimuleren heeft eurocommissaris

Neelie Kroes in het kader van haar Digitale Agenda een aantal maatregelen aangekondigd.² Een daarvan betreft de herziening van de richtlijn voor het hergebruik van overheidsinformatie uit 2003. Dit plan raakt ook de erfgoedinstellingen.

Overheidsinformatie beter benutten

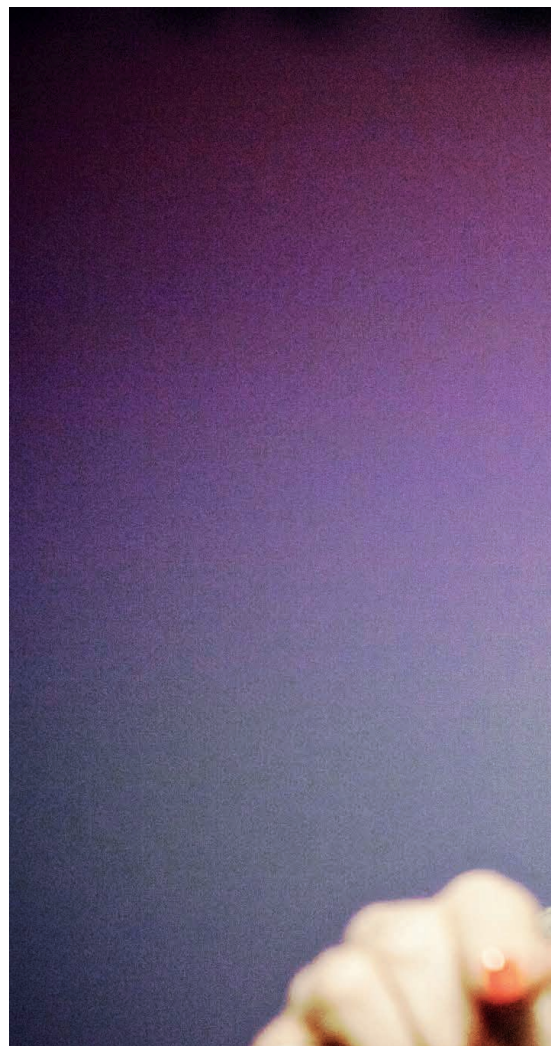
De Europese richtlijn uit 2003 hanteert een ruim begrip van overheidsinformatie. Bedoeld worden 'documenten' in de zin van: 'elke voorstelling van handelingen, feiten of informatie – en een bundeling van deze handelingen, feiten of informatie – ongeacht het medium (op papier, opgeslagen in elektronische vorm of als geluids-, beeld- of audiovisuele opname), die in het bezit is van openbare lichamen'.³ Het (nieuwere) begrip 'open data' dat nu in dit verband ook wordt gebruikt, slaat op het beschikbaar stellen van data op een zodanige wijze 'dat de verkrijger (hergebruiker) deze data zo laagdrempelig en praktisch mogelijk kan (her)gebruiken'.⁴ Liefst gratis of tegen geringe kosten en zonder veel voorwaarden.

De ambitie van Kroes is nadrukkelijk zo

veel mogelijk overheidsinformatie 'open' te maken ter stimulering van de economie. Maar, voor alle duidelijkheid, ook na invoering van de nieuwe richtlijn zal dat niet automatisch het geval zijn. De richtlijn bevat regels waaraan de beschikbaarstelling van overheidsinformatie moet voldoen (zoals tarieven die men maximaal in rekening mag brengen). Open data is juist de meest vrije (en gratis) vorm van beschikbaarstelling; de richtlijn faciliteert dit ook, maar verplicht er niet toe.

De huidige richtlijn, die in Nederland is verwerkt in de Wet openbaarheid van bestuur (Wob), leidt volgens Kroes nog niet tot optimale benutting van Public Sector Information. De toepassing heeft ook tot conflicten geleid over mogelijke voordelen van de overheid ten opzichte van bedrijven. Bedrijven die nieuwe diensten wilden ontwikkelen voor de mobiele telefoon, zagen zich geconfronteerd met de, in hun ogen oneerlijke, concurrentie van overheidsinstellingen. Overheidsinstellingen kunnen hun eigen, met publiek geld verkregen data ook zelf exploiteren. Dat is niet zo verwonderlijk in tijden van bezuinigingen, maar in strijd met de Europese principes van vrije concurrentie en het

'Niet alle data en documenten komen in aanmerking voor hergebruik'





‘Open data is een goudmijn’

Foto: republica 2012, bewerking Eric van den Berg

‘level playing field’ (gelijke regels voor ieder). Dat was een belangrijke reden voor de Europese Commissie om de richtlijn te herzien en aan te scherpen. Daarnaast wordt de gelegenheid aangegrepen om de *PSI-directive* te verruimen tot een aantal culturele instellingen.

Toegang tot cultureel erfgoed verbeteren

‘Overheidsinformatie,’ aldus de Commissie in haar toelichting op de nieuwe richtlijn,⁵ ‘vormt een belangrijke grondstof voor digitale informatieproducten en -diensten met een groot potentieel dat tot dusver nog niet is gebruikt. Het algemene doel van dit optreden van de Unie is het bijdragen aan economische groei en het scheppen van banen door het vrijmaken van het economische potentieel van gegevens die in het bezit zijn van de overheid door middel van verbeterde voorwaarden voor het gebruik van overheidsinformatie.’

De herziening van de richtlijn moet allerlei bestaande belemmeringen voor een vrije, open interne markt wegnemen. Daarom wordt de richtlijn aangescherpt

op het punt van de prijzen die instellingen in rekening mogen brengen voor hun informatie. Aanlevering van data in machineleesbare vorm wordt de norm. Elke lidstaat moet ook een toezichthouder aanstellen. En een aantal culturele instellingen gaat ook onder de nieuwe richtlijn vallen. Met name worden genoemd: bibliotheken (met inbegrip van universiteitsbibliotheken), musea en archieven. Uitgezonderd blijven de openbare omroep en andere culturele instellingen zoals theater- en balletgezelschappen.

Met de uitbreiding van het toepassingsgebied heeft de Commissie nog een ander doel voor ogen. ‘Door de digitalisering van culturele collecties wordt de toegang tot cultuur bevorderd, doordat cultureel erfgoed in het bezit van Europese culturele instellingen, zoals boeken, kaarten, audiomateriaal, films, manuscripten, museumstukken, voor iedereen eenvoudiger toegankelijk worden gemaakt voor werk, studie of vrije tijd. Tegelijkertijd zorgt digitalisering ervoor dat van dit materiaal een duurzaam goed wordt gemaakt voor de digitale economie, waarbij veel kansen worden gecreëerd voor innovatie, hoewel de volledige benutting van digi-

taal cultureel erfgoed nog in de kinderschoenen staat.’⁶

Beperking van auteursrechten

Wat gaat deze nieuwe richtlijn betekenen voor de betrokken culturele instellingen? Gezien hun publieke taak doen ze normaal gesproken al hun best om de toegang tot hun collecties voor iedereen zo eenvoudig mogelijk te maken met alle technieken die we daarvoor in deze tijd kunnen gebruiken. Welke informatie zouden zij nu ook nog voor hergebruik ter beschikking moeten stellen aan culturele ondernemers om die toegang verder te bevorderen? Welke gegevens zou bijvoorbeeld een bibliotheek ter beschikking kunnen stellen aan een creatieve ondernemer om te gebruiken voor een app of een ander digitaal product?

Volgens de advocaten De Gier en Gerritsen,⁷ die zich in deze materie hebben gespecialiseerd, komen niet alle data en documenten in aanmerking voor hergebruik. Het gaat op de eerste plaats om informatie waarvan de verstrekking past binnen de publieke taak van de instelling.

‘Gratis mag, maar is niet verplicht’

Alleen als de instelling zelf beschikt over auteursrechten op gegevens of documenten, mogen ze aan anderen voor hergebruik worden geleverd. Materiaal waarop derden auteursrecht hebben, valt niet onder de richtlijn en mag een instelling niet aan anderen leveren. Ook staatsgeheimen vallen er vanzelfsprekend buiten en de privacywetgeving moet worden gerespecteerd. Dus kun je je afvragen: wat komt er dan nog wel in aanmerking? In het geval van bibliotheken zijn er volgens mij niet echt veel mogelijkheden. Te denken valt aan de gedigitaliseerde documenten van werken waarop het auteursrecht is vervallen en verder aan catalogusrecords en de metadata.

In een uitgebreide studie die de Europese Commissie in 2011 heeft laten verrichten naar bestaand hergebruik van Public Sector Information⁸ afkomstig van culturele instellingen in een aantal Europese landen, lezen we dat sommige nationale bibliotheken hun metadata ter beschikking stellen. Daar worden soms licenties voor afgesloten met specifieke voorwaarden voor hergebruik. En bij de een moet je hiervoor betalen, bij de ander niet. Auteursrechten vormen een belangrijke beperking. De implicaties van een verruiming van de PSI-directive waren ten tijde van deze studie nog niet goed doorgedrongen, schrijven de onderzoekers. Wel maakt men zich zorgen over het verlies

van een mogelijkheid om inkomsten te genereren en de administratieve ‘rompslomp’ die weer een nieuwe maatregel met zich mee zou kunnen brengen. Het eerste is niet terecht, het tweede waarschijnlijk wel.

Redelijk rendement

De nieuwe richtlijn bevat de regel dat in principe alleen ‘marginale’ kosten in rekening mogen worden gebracht voor hergebruik van overheidsinformatie. Dat wil zeggen: de kosten die je moet maken bij een individueel verzoek. De instellingen moeten zelf die kosten kunnen verantwoorden. Voor bibliotheken, musea en archieven wordt echter een uitzondering gemaakt. Deze instellingen mogen voor het hergebruik een vergoeding verlangen die hoger is dan de marginale kosten maar niet hoger dan het in de richtlijn gestelde maximum. In de huidige richtlijn is dat als volgt verwoord: ‘de totale inkomsten uit het verstrekken en het verlenen van toestemming voor hergebruik van documenten mogen niet hoger zijn dan de kosten van verzameling, productie, vermenigvuldiging en verspreiding, vermeerderd met een redelijk rendement op investeringen’.⁹ Een nadere specificatie van wat een redelijk rendement is ontbreekt. Maar de richtlijn verplicht dus niet tot gratis verstrekking volgens het ideaal van ‘open data’. De richtlijn geeft de maximumtariefgrens aan; gratis mag op basis van de richtlijn ook, maar het hoeft niet.

Bibliotheken, musea en archieven mogen ook voorwaarden stellen bij het leveren van informatie voor hergebruik, maar die mogen het hergebruik niet nodeloos belemmeren. Tarieven en voorwaarden moeten vooraf bekendgemaakt worden en transparant zijn, ze mogen niet dis-

crimineren en er kan over geprocedeerd worden bij een onafhankelijke instantie. De nieuwe richtlijn zal de bibliotheken, musea en archieven dus extra werk gaan kosten en de huidige bewegingsvrijheid aanzienlijk inperken ten gunste van de belangen van potentiële hergebruikers. Dat lijkt de prijs voor de prioriteit die de Europese Commissie legt bij het stimuleren van de digitale economie.

Bezwaren van Nederlandse regering

De invoering van de nieuwe richtlijn zal nog wel even op zich laten wachten. Eerst zijn de lidstaten aan zet en daarna ook nog het Europees Parlement dat er naar verwachting eind 2012 over gaat stemmen. Nederland is vooralsnog kritisch op een aantal punten. In een brief van de staatssecretaris voor Buitenlandse Zaken¹⁰ aan de Tweede Kamer staat dat de Nederlandse regering niet gelukkig is met de uitbreiding van de richtlijn tot culturele instellingen. ‘Nederland acht uitbreiding van de reikwijdte naar archieven, bibliotheken en musea niet proportioneel. De bedrijfsvoering van erfgoedinstellingen wordt door de EU-richtlijn onnodig zwaar belast en leidt tot procedures bij een nationale toezichthouder en/of de rechter. Verder wordt door het voorstel de nationale beleidsvrijheid op het gebied van cultuur beperkt. Dit klemmt te meer omdat het beoogde doel – meer (commercieel) hergebruik van erfgoeddata – op Europees niveau op een minder ingrijpende wijze kan worden bereikt, namelijk door samenwerking in het verband van Europeana (...) Europeana koppelt metadata over en links naar gedigitaliseerde werken van nationale erfgoedinstellingen. Deze (gekoppelde) Europese database vormt een goede basis voor de ontwikkeling van digitale diensten van derden.’

Kroes steunt ook Open Access

De Europese Commissie wil de resultaten van wetenschappelijk onderzoek die met belastinggeld zijn verkregen openbaar maken. ‘De belastingbetaler moet geen twee keer hoeven te betalen voor onderzoeksgegevens,’ zei eurocommissaris Kroes in juli bij de presentatie van haar plannen. Vanaf 2014 moet al het onderzoek dat

door de EU wordt (mede)gefinancierd openbaar zijn. De lidstaten worden aangemoedigd hetzelfde te regelen voor door hen gefinancierd onderzoek. Direct na deze aanval op het businessmodel van de traditionele uitgevers kelderde het aandeel van Reed Elsevier. (Bron: Emerge, 18 juli 2012)

Goudmijn

Met dit standpunt lijkt de regering zich aan te sluiten bij de vooralsnog afwachtende houding van bibliotheken. Bibliotheken zijn uit traditie en uit de aard van hun publieke taak al zo open en gericht op het gebruik van de in hun collecties verzamelde informatie dat deze economische en commercieel geïnspireerde ontwikkelingen hier wellicht niet direct

de aandacht krijgen. Ondanks het Nederlandse voorbehoud zal er toch rekening mee gehouden moeten worden dat dit onderdeel van Kroes' Digitale Agenda op een of andere wijze zal worden uitgevoerd.

'Open data is een goudmijn,' verklaarde Kroes bij de presentatie van haar voorstellen in december. Zo benadrukte zij de commercieel-economische insteek van de Europese Commissie. Uit een eerder dat jaar gehouden speech¹¹ blijkt dat de eurocommissaris dan vooral oog heeft voor data in de engere zin: statistiek, onderzoeksresultaten, geo-informatie en dergelijke, in haar ogen 'waardevol "ruw materiaal" waarmee de burger, de wetenschap, de economie en de democratie geholpen zijn'. Wat haar ambitie met de nieuwe richtlijn voor hergebruik van overheidsinformatie in ruimere zin precies gaat betekenen voor de 'goudmijnen' in de erfgoedsector, zal in de komende maanden duidelijker moeten worden. <

Noten

- 1) Mededeling van de Europese Commissie over Open Data, zie: ec.europa.eu/information_society/policy/psi/docs/pdfs/opendata2012/open_data_communication/nl.pdf.
- 2) Persbericht van de Europese Commissie over de PSI-directive, zie: ec.europa.eu/information_society/policy/psi/index_en.htm.
- 3) De bestaande richtlijn, zie: eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:345:0090:0096:nl:PDF.
- 4) Joost Gerritsen, zie opendatarecht.nl/wat-zijn-open-data-overheidsinformatie/.
- 5) De nieuwe richtlijn: eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0877:FIN:NL:PDF.
- 6) Idem.
- 7) Joost Gerritsen, zie: opendatarecht.nl/werkatelier-despelregels-van-open-data/.
- 8) PSI-re-use in the cultural sector, zie: ec.europa.eu/information_society/policy/psi/docs/pdfs/report/cc462d011_1_1final_report.pdf.
- 9) De bestaande richtlijn: eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2003:345:0090:0096:nl:PDF.
- 10) Zie Kamerstuk 22 112, <https://zoek.officielebekendmakingen.nl/kst-22112-1338.html>.
- 11) Zie: www.data.overheid.nl/nieuws/kroes-stimuleert-gebruik-open-data.

Met dank aan Annemarie Beunen (Koninklijke Bibliotheek) en Joost Gerritsen (advocatenkantoor De Gier & Gerritsen).

Jos van Dijk is redacteur van InformatieProfessional.

LEES VERDER OP:

INFORMATIE PROFESSIONAL.NL

website voor informatiewerkers

IP FLASH

onze gratis digitale nieuwsbrief

NIEUWS

blijf op de hoogte

AGENDA

alle congressen en cursussen

BANEN

dé vacatures voor professionals

LEVERANCIERSGIDS

van beveiliging tot zelfservice

FILMPJES

elke week een vakvideo

REDACTIEBLOG

achtergronden bij het nieuws

BIJDRAGEN

verdiepende artikelen en verslagen

REAGEER

praat mee of plaats zelf een opinie of artikel



METS-viewer presenteert samengestelde, digitale objecten

Het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG) en Aletta E-Quality hebben de zogeheten METS-viewer ontwikkeld. Met deze open source-software kunnen (erfgoed)instellingen samengestelde, digitale objecten online presenteren. Jerry de Vries en Ivo Zandhuis beschrijven de totstandkoming ervan.

Jerry de Vries en Ivo Zandhuis

**‘Scans van
gedigitaliseerde
publicaties en
archiefstukken
hebben als
samengestelde
objecten een
onderling verband’**

Het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG) en Aletta E-Quality, kennisinstituut voor emancipatie en vrouwen geschiedenis, presenteerden op 5 juni jongstleden het eindresultaat van het project Visual METS. In dit project is open source-software ontwikkeld waarmee (erfgoed)instellingen een gedigitaliseerde collectie op de eigen website kunnen presenteren.

Bij het digitaliseren van een collectie maken veel erfgoedinstellingen scans van publicaties of archiefstukken. De scans hebben als zogenaamde ‘samengestelde objecten’ een onderling verband, waarvan het belangrijk is deze vast te leggen. Om de volgorde en groeperingen van de

scans te kunnen opslaan en gebruiken, moet elke instelling een technische oplossing kiezen – zowel voor het registreren van de structuur als voor de presentatie op de website. Voorkeur gaat daarbij uit naar gestandaardiseerde technieken die instellingen de vrijheid geven zelf keuzes te maken die aansluiten bij de eigen informatiehuishouding.

Standaard kiezen

IISG en Aletta E-Quality stonden gelijktijdig voor de keuze de juiste standaard te bepalen, om deze uitdaging het hoofd te bieden. Voor het vastleggen van de benodigde structuur in de gescande archief-

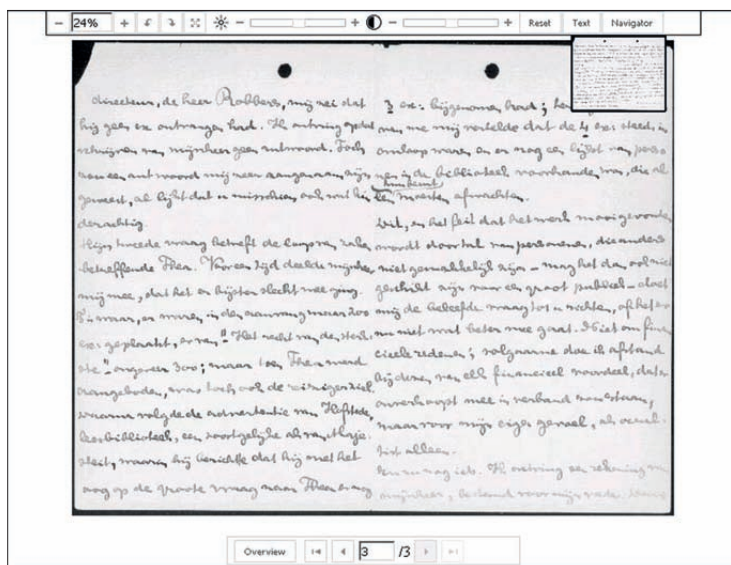
Wie zijn...



Jerry de Vries is werkzaam bij het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis als informatie-analist.



Ivo Zandhuis werkt als zelfstandig ICT-adviseur bij de digitale ontsluiting van culturele informatie en was namens Aletta E-Quality bij Visual METS betrokken.



Module 1
met volgorde
presentatie



Module 2
met presentatie
van de
groepering

stukken of publicaties zou bij voorkeur worden gekozen voor de open, internationale xml-standaard Metadata Encoding and Transmission Standard (METS). METS is een veelgebruikte standaard die erfgoedinstellingen vrijheid geeft bij het kiezen van software voor het presenteren van samengestelde objecten. Er was echter geen goede software om dergelijke METS-bestanden te interpreteren en zo een goede weergave te realiseren op een website. Beschikbare producten waren te gesloten om op een goede manier te kunnen worden ingepast in de informatiehuishouding van zowel IISG als Aletta E-Quality. Beide organisaties konden gescande archiefstukken en publicaties daardoor niet goed beschikbaar stellen. Bijeenkomsten van een groep van enkele grote archiefdiensten en universiteits-

bibliotheken die graag gebruik maakten van METS, maar de ideale software niet kon vinden, waren al enkele keren georganiseerd. Dat had helaas nog geen oplossing voor het genoemde probleem opgeleverd. IISG en Aletta E-Quality konden een voortrekkersrol gaan vervullen.

Visual METS-project

Een gezamenlijk project, mogelijk gemaakt door het subsidieprogramma Digitaliseren met Beleid van Agentschap NL, was een logisch gevolg. Het had als doel om gezamenlijk een open source (en daarmee zonder licentiekosten beschikbare) viewer te ontwikkelen. Of anders gezegd: software die als onderdeel van een website kan worden ingezet om de scans van een digitaliseringsproject in de juiste

volgorde en groepering te kunnen bekijken. We noemden het beoogde resultaat een 'METS-viewer'.

Het IISG nam de softwareontwikkeling voor zijn rekening, Aletta E-Quality richtte zich op de functionele specificaties en projectleiding. Het project volgde hierbij de 'open-up'-methodologie: op basis van de functionele wensen is een definitieve lijst met functionele specificaties opgesteld. Hierdoor werd het project afgebakend en was het duidelijk wat het zou opleveren. Een klankbordgroep, bestaande uit vertegenwoordigers van de eerder genoemde archiefdiensten en universiteitsbibliotheken en IISG en Aletta E-Quality zelf, werd regelmatig geraadpleegd.

Wensen en randvoorwaarden

Bij de start van het project kwam de klankbordgroep bijeen voor een brainstormsessie. Tijdens deze goed bezochte bijeenkomst werden de functionele wensen opgesteld voor de te ontwikkelen viewer.

De samenhang tussen de beoogde software en de website van de instelling waarin deze moest functioneren, bleek een belangrijke randvoorwaarde van het eindproduct. Sommige websites, waaronder die van IISG en Aletta E-Quality zelf, hadden namelijk al een mogelijkheid om de groepering van scans te presenteren. Hierbij was alleen een viewer nodig voor het tonen van de scans in de juiste volgorde. Andere instellingen hadden echter ook behoefte aan het presenteren van de groeperingen.

Resultaat

De belangrijkste voorwaarde van het project was dat de te ontwikkelen software een webapplicatie zou worden; zij moest immers als onderdeel van een website kunnen worden ingezet. Deze eis heeft

**'Gekozen is voor
een webapplicatie'**

‘De METS-viewer bestaat uit twee modules die afzonderlijk te gebruiken zijn’

als consequentie dat ervoor gekozen is een client-serverconstructie toe te passen. De serverapplicatie is hierbij verantwoordelijk voor het verwerken van de METS-bestanden en de bijbehorende verzoeken van de client. Op deze manier fungeert de serverapplicatie als een webservice. De client bestaat uit een klein javascript dat de viewer presenteert in de browser van de gebruiker.

Behalve de technische scheiding tussen voorkant (presentatie op de website) en achterkant (verwerking van METS-bestanden), is er ook onderscheid gemaakt tussen verschillende functies die bij het presenteren kunnen worden ingezet. We hebben daarom twee onderdelen gemaakt, die we ‘modules’ hebben genoemd.

De eerste module zorgt ervoor dat een serie scans wordt getoond in de vastgelegde volgorde. Een gebruiker kan hierbij bladeren door de objecten die in het METS-bestand beschreven staan. Bij het bestuderen van een scan is het onder meer mogelijk op de scan in te zoomen, de scan te roteren of, indien deze aanwezig is, een transcriptie te tonen.

METS

De werking van METS en relevante gerelateerde standaarden zijn uitgebreid besproken in het artikel in InformatieProfessional van Saskia van Bergen en Peter Verhaar in juni 2010. Voor een uitgebreide uitleg verwijzen we daarom naar dit artikel. Voor dit moment is het voldoende om te weten dat een METS-bestand verwijzingen bevat naar scans. Het bestand legt daarbij de volgorde en de groepering vast waarin deze bestanden moeten worden gepresenteerd. (Bergen, S.v. & P. Verhaar, ‘Digitale bestanden overzichtelijk geordend’, in: InformatieProfessional, juni 2010, p. 22-25)

De tweede module zorgt ervoor dat een object binnen zijn context bekeken kan worden. Deze context bestaat uit de groepering waar de scan onderdeel van uitmaakt. De context is meestal vastgelegd in een inventaris van een archief of de inhoudsopgave van een boek.

Beide modules zijn volledig losgekoppeld van elkaar, waardoor een instelling ervoor kan kiezen om alleen module 1 in te zetten of in combinatie met module 2. Het kan namelijk voorkomen dat alleen behoefte is aan de presentatie van één tijdschrift of dat de presentatie van een inventarisnummer kan worden ingebouwd in de bestaande manier om archiefbeschrijvingen te publiceren.

Gebruik

METS is een open standaard, waarbij gebruikers de vrijheid hebben om keuzes te maken binnen de mogelijkheden die de standaard biedt. Om die reden zijn er vele vormen van METS-bestanden in omloop. Door het gebruik van xml is het echter een standaard waarmee op een eenvoudige manier de ene vorm kan worden geconverteerd naar een andere.

De modulaire opzet van de METS-viewer zorgt ervoor dat er eisen worden gesteld aan de aan te leveren METS-bestanden. Voor de werking van module 1 is er een METS-bestand nodig waarin de volgorde is opgeslagen van een groep scans, bijvoorbeeld de scans van één aflevering van een tijdschrift of één archiefdossier. We noemen deze ‘platte’ METS. Hij is ‘plat’ omdat de hiërarchie van de bestanden, zoals deze voortkomt uit groeperingen – denk bijvoorbeeld aan archiefdossiers uit een doos of de jaargang van een tijdschrift –, hierin niet is opgenomen. Hiervoor wordt een apart hiërarchisch METS-bestand gemaakt. Deze refereert voor elke groep naar het ‘platte’ METS-bestand. Het hiërarchische bestand wordt gebruikt bij het weergeven van de groepering van scans in module 2.

Deze opdeling in verschillende soorten METS-bestanden sluit goed aan bij de gekozen modulaire opzet. Bij omvangrijke archieven bestaat bovendien het risico dat een METS-bestand erg groot wordt, wanneer daarin zowel de volgorde als de hiërarchische structuur is gecodeerd. De omvang leidt tot moeilijkheden bij het op tijd kunnen verwerken van de informatie,

wat ongewenste vertraging oplevert bij de presentatie op de website.

‘Platte’ METS-bestanden hebben nog een paar andere voordelen: er is geen afhankelijkheid van enig METS-profiel en in theorie kan elk METS-bestand aan de viewer aangeboden worden.

METS-bestanden maken

METS-bestanden zijn xml-bestanden en daarom technisch van aard. Het is voor een computerspecialist met enige kennis van zaken mogelijk met de hand xml-bestanden te maken. Dit is echter niet heel efficiënt en soms is de benodigde kennis ook niet voorhanden.

METS-bestanden kunnen ook gemaakt worden met behulp van specifieke software die door informatieprofessionals eenvoudiger kan worden bediend. Aanvullend op de viewer is in het project ook dergelijke software gemaakt.

Vrijheid

De introductie van zowel METS als de METS-viewer in een organisatie heeft een paar belangrijke voordelen. Ze hebben allemaal te maken met de keuzevrijheid voor verschillende onderdelen in de informatiehuishouding.

Allereerst kan er de onafhankelijkheid worden gerealiseerd van de plaats waar de scans zich bevinden, de plaats waar de METS-bestanden zijn opgeborgen en de plek waar de viewersoftware is geïnstalleerd. Er kunnen dus verschillende computers op verschillende locaties worden gekozen, als ze maar met elkaar in verbinding staan via internet. Om de software te kunnen testen, is bijvoorbeeld de software op een IISG-testserver gebruikt, terwijl de scans en METS-bestanden zich bevonden op www.aletta.nu.

Ook de mogelijkheid om module 1 (met volgorde presentatie) of module 2 (met presentatie van de groepering) onafhankelijk van elkaar te gebruiken, geeft de erfgoedinstelling de vrijheid om onderdelen naar eigen wens op haar website te integreren. Zowel bij IISG als bij Aletta E-Quality is op de website in eerste instantie gebruik gemaakt van module 1 voor de presentaties van gescand archiefmateriaal. De viewer functioneert daarbij binnen de presentatie van de archiefinventaris die er al was. De introductie

* * * * *

* * * * *

‘De METS-viewer is nog niet volwassen’

van module 2 zal op een ander moment, waarschijnlijk bij de presentaties van tijdschriften, plaatsvinden.

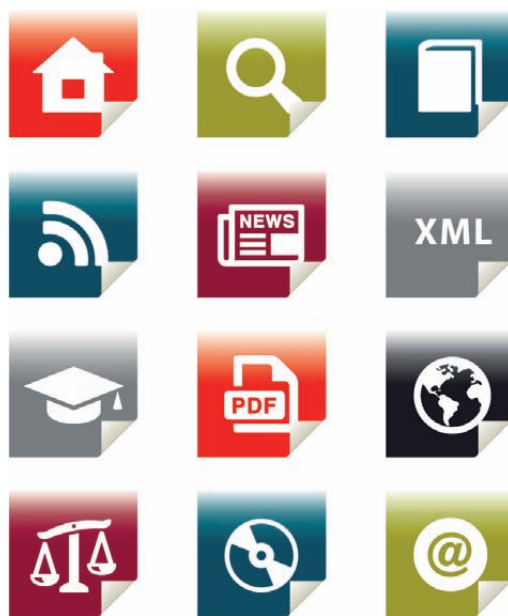
Ten slotte: omdat METS een open standaard is, kunnen METS-bestanden door elke computerspecialist op elk computerplatform worden verwerkt. Mocht in de toekomst elders een betere viewer beschikbaar komen, dan is de overstap relatief eenvoudig.

Tot slot

Het project is op 31 januari afgerond en opgeleverd, en voor de zomer officieel gepresenteerd. De software is momenteel beschikbaar voor erfgoedinstellingen die de software willen inbouwen in hun website. Op www.github.com/iish/visual-mets/ staat zowel de sourcecode als een compleet softwarepakketje (in de vorm van een zogenaamde ‘war-file’).

De METS-viewer is nog niet volwassen: we hopen dat we haar kunnen laten opgroeien, door gezamenlijk bij te dragen aan haar ontwikkeling. Instellingen kunnen dat doen door de viewer te gebruiken en fouten vast te stellen, onderzoekers en een breed publiek kunnen aangeven welke functies handig zijn en welke er ontbreken. Maar het belangrijkste is dat instellingen investeren in het doorvoeren van gewenste wijzigingen. Dit kan in overleg met de ontwikkelaars bij het IISG, maar kan ook zelfstandig worden opgepakt: de sourcecode is beschikbaar en iedereen kan daaraan (laten) bijdragen. En dankzij de modulaire opzet kan de gemeenschap van softwaregebruikers de viewer eenvoudig uitbreiden door extra functies en nieuwe modules toe te voegen.

Op dit moment implementeren Aletta E-Quality en het IISG de viewer in de eigen websites. We nodigen archiefdiensten en universiteitsbibliotheken uit de viewer binnenkort in te zetten om archiefcollecties en gedigitaliseerde publicaties op de eigen websites beschikbaar te stellen. <



De juiste informatie bij de juiste persoon

Adlib Bibliotheek catalogiseert meer dan boeken alleen. Adlib Bibliotheek vormt de kern van een compleet informatie- en kenniscentrum. Desgewenst kunt u deze kern uitbouwen met de uitleen-, bestel- en tijdschriftenmodules, of met vragenregistratie, SDI, full-text search en verschillende online services. Iedere vorm van informatie wordt zo op maat gemaakt voor uw gebruikers. Niet voor niets is Adlib Bibliotheek in gebruik bij vele mediatheken, bedrijven, (hoge)scholen, en juridische en overheidsinstellingen.

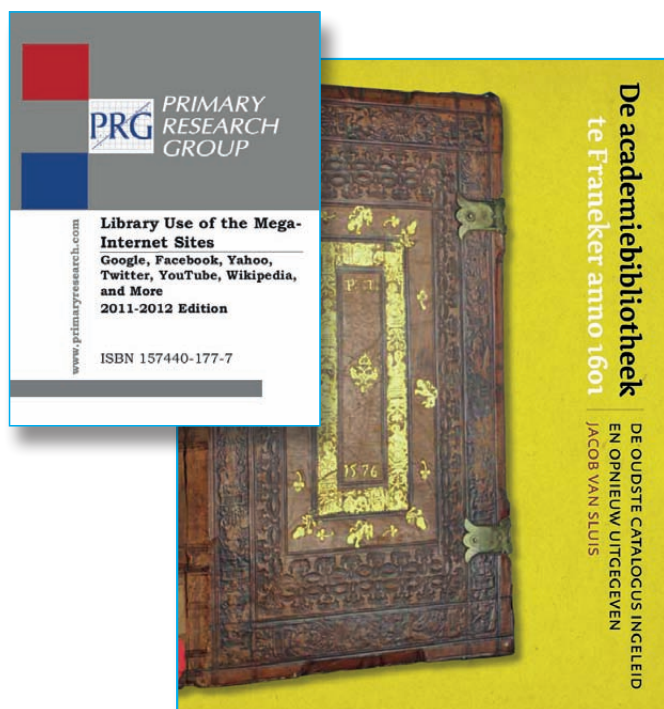


Adlib Bibliotheek

Veelzijdig Overzichtelijk Aanpasbaar aan alle soorten publicaties
Internetmodules: SDI attenderen, Online reserveren en Full text zoeken
Eenvoudig titelbeschrijvingen ontlene Makkelijk rapporteren
Geïntegreerde aanvullende modules: Bestelmodule, Uitleenmodule en Tijdschriftenmodule
Meertalig Internationale standaarden SRU, ISBD/AACR2, Z39.50 MARCXML, OAI-PMH en meer
Integreerbaar met Adlib Museum en Adlib Archief tot één ‘crossdomain’ systeem
API-koppelingen Keuze databases MS SQL Server, Oracle, Adlib Internet ready.

adlib
The easy way to knowledge

Adlib Information Systems
(0346) 58 68 00
sales@adlibsoft.com
www.adlibsoft.com



Van YouTube tot Franeker

Met de bespreking van 'Library Use of the Mega-Internet Sites' en van 'De academiebibliotheek te Franeker anno 1601' maakt Jos Damen een reis van enkele eeuwen.

Door: Jos Damen

Library Use of the Mega-Internet Sites: Google, Facebook, Yahoo, Twitter, YouTube, Wikipedia, and More. 2011-2012 Edition | New York: Primary Research Group | 2012 | ISBN 1574401777 | \$ 89 | Waardering: ●○○○○

De academiebibliotheek te Franeker anno 1601. De oudste catalogus ingeleid en opnieuw uitgegeven | Jacob van Sluis | Franeker: Van Wijnen | 2011 | ISBN 9789051944280 | € 25 | Waardering: ●●●○○

In mijn leven las ik een paar duizend boeken. Over een paar honderd schreef ik een stukje. Nog nooit dacht ik dat een boek beter niet gedrukt had kunnen worden, maar ééns moet de eerste keer zijn. Het boek *Library Use of the Mega-Internet Sites* had beter niet in papieren vorm kunnen verschijnen.

Is de inhoud dan onzinnig? Welnee. Het boek laat volgens de ondertitel zien hoe Amerikaanse bibliotheken omgaan met Google, Facebook, Twitter, YouTube, Wikipedia 'en meer'. Dat lijkt interessant, maar het boek is vooral de weergave van een enquête onder honderd Amerikaanse bibliotheken, van Olathe Public Library tot

Princeton University. De zes pagina's met de belangrijkste resultaten zijn lezenswaardig, maar hadden gemakkelijk gepast op de website van de onderzoekende organisatie, de Primary Research Group (www.primaryresearch.com). De 120 pagina's met de percentages zijn alleen als 'bewijs' van de samenvatting handig, en soms is zelfs dat niet het geval ('Do you use Viddler in your professional library work? Yes 0 procent. No 100 procent').

Nieuwe media & Google

Hier enkele wél handige punten uit de samenvatting: 29 procent van de ondervraagde bibliotheken is bezig delen van de collectie te digitaliseren (vooral het bijzondere materiaal). Bibliotheekinstructies bevatten in 70 procent van de gevallen informatie over Google Scholar en in 32 procent over Google Books, dat ook maar door 22 procent interessant werd gevonden. 41 procent van de ondervraagde bibliotheken vond Wikipedia nuttig, en 26 procent zelfs zeer nuttig. Van de bibliotheken had 41 procent een Twitter-account, waarop gemiddeld 32 tweets per maand verschenen, voor gemiddeld 400 geïnteresseerden – met uitschieters tot 2.500. Facebook-accounts van de bibliotheek kregen gemiddeld 971 unieke bezoeken per maand. Amazonbestellingen werden vaak gedaan, voor bedragen tussen 40 en 150.000 dollar per jaar (dat laatste bedrag zal wel van Princeton geweest zijn). YouTube wordt meer gebruikt dan Flickr (63 vs. 19 procent).

Bij elkaar dus veel niet onverwachte, maar wel aardige weetjes. Maar om daar nu 150 pagina's papier aan te wijden (kosten: 89 dollar) lijkt me zwaar overdreven.

Franeker 1601

Het boek *De academiebibliotheek te Franeker anno 1601* is compleet anders. Universiteit van Franeker? Jazeker, tussen 1584 en 1811 kende Friesland een universiteit met bijbehorende bibliotheek.

In 1811 telde die bibliotheek meer dan 10.000 boeken. In 1601 waren

dat er nog een stuk minder: ongeveer 300 folianten en 500 werken in kleiner formaat (4° en 8°). Het enige overgebleven exemplaar van de gedrukte catalogus van de Franeker bibliotheek uit 1601 werd pas in 2007 herontdekt, in de Bibliothèque Nationale de France (BnF) te Parijs. Van de Franeker bibliotheek anno 1601 resteren nu nog ongeveer 280 boeken, te vinden in het Tresoar in Leeuwarden.

Jacob van Sluis reconstrueert in zijn boek de bibliotheek gedurende zijn vier eeuwen lange bestaan. In die opzet slaagt hij goed. Van Sluis komt in zijn boek tot twintig conclusies en drie onderzoeksaanbevelingen. De conclusies zijn niet heel opvallend, maar geven samen met Van Sluis' uitgebreide commentaar wel een goed beeld van de onderzochte bibliotheek. Hij geeft drie thema's voor vervolgonderzoek: boekbanden, concordantie en de bibliotheek als spiegel voor ontwikkeling in wetenschap en cultuur.

Nagemaaakte kasten

De academiebibliotheek geeft ook een transcriptie (met noten) van de oude catalogus uit 1601 en acht bijlagen, onder andere over Copernicus en over vijf drukken uit het bezit van Erasmus.

Een minpunt is dat de transcriptie van de catalogus geen complete titelbeschrijvingen bevat (wél verwijzingen). Met een website zou je de boeken met volledige titels in hun samenhang kunnen laten zien, met hun huidige plaatsing en met afbeeldingen. Uit de tekst en de illustraties in dit boek is duidelijk te zien dat Van Sluis samen met Haye Bijlstra elk boek door zijn handen heeft laten gaan. Aardig zijn ook de gereconstrueerde kasten ('lectrijnen') die Van Sluis in 2011 zelfs vulde met de boeken die er in 1601 ook in stonden. Slim bedacht – de kasten zijn ook te zien op een filmpje op www.fryslan1811.nl/universiteit-van-franeker.

Jos Damen is hoofd van bibliotheek en IT bij het Afrika-Studiecentrum in Leiden.

TERUG!



Vijftien jaar geleden verscheen de laatste verenigingsbijdrage in het vakblad dat toen nog Open heette; nu zijn we terug met een vaste verenigingspagina in ons lijfblad InformatieProfessional (die onafhankelijk van de IP-redactie tot stand komt). Daar kunnen we blij om zijn: het illustreert de samenwerking tussen de NVB en het vakblad InformatieProfessional. Die samenwerking willen we de komende jaren verder gestalte geven en uitbouwen. Daarom is in de Algemene Leden Vergadering van 10 juli jl. unaniem besloten om het lidmaatschap van de NVB weer te koppelen aan het abonnement op IP. **Is dat nu 2.0 of gewoon een andere manier om bomen te laten kappen?** Communicatie vindt op vele manieren plaats. De NVB wil zoveel mogelijk professionals bereiken en ook de gedrukte media vormen een middel om in de aandacht te komen. We zullen uiteraard onze webactiviteiten niet verminderen, maar juist ook die verder uitbreiden.

Op deze pagina willen we aandacht geven aan zaken die in de NVB spelen: iedere maand zetten we één bijzondere activiteit in de schijnwerpers, we staan stil bij bestuurs- en ledenvergaderingen, de afdelingen, nieuws van het bureau en wat er verder maar ter tafel komt.

Wat we niet doen? Iedere maand met zo'n uitgebreide inleiding beginnen. Dan wel: nieuws uit de afdelingen, het bestuur en weetjes voor en over leden.

Wil je zelf ook een bijdrage leveren: mail ons op info@nvbonline.nl

Hartelijke groet,
Michel Wesseling
voorzitter



'BUT WE'VE ALWAYS DONE IT THIS WAY...'

Het NVB-jubileumjaar is in volle gang. Zo organiseerden we op 7 en 8 augustus in Den Haag de internationale conferentie 'The future of information and library associations'. Met aandacht voor de uitdagingen waar verenigingen nu voor staan: teruglopende ledenaantallen, vergrijzing, weinig animo om een bestuurstaak te vervullen. (Een uitgebreid verslag vind je op tinyurl.com/cfrfwaq, alle presentaties staan op www.nvb100.nl/ifla-programme/.)

Het probleem is mondiaal, zo bleek op die conferentie. Jonge mensen voelen zich in het algemeen minder aangetrokken tot traditionele verbanden, treffen elkaar via de sociale media en vooral ook ad hoc: niet binnen structuren die stammen uit het begin van de twintigste eeuw. Daar zullen we dus op in moeten spelen. Ook het feit dat we het al 100 jaar zo doen, is geen argument meer. Het is niet de geschiedenis, maar de toekomst die bepaalt!

Een ander geluid hoorde ik op het afgelopen IFLA Congres in Helsinki. Hier ontmoette ik een paar vertegenwoordigers van de Special Interest Group Young Professionals, die vinden dat zij een rol moeten spelen binnen de beroepsverenigingen, om die van binnenuit te vernieuwen – prima plan! Ook bij de NVB gaan we hieraan werken. Dus jonge collega's, we zijn klaar voor de discussie over jullie en onze toekomst. Klaar voor de aanpak 'Zo hebben we het nog nooit gedaan...'. (MW)

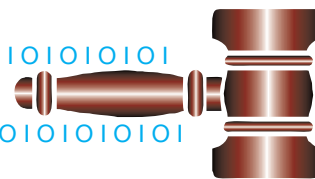
AGENDA

20 september: Bestuursvergadering

15 november: ImPact! Informatie die ertoe doet. Het jubileumcongres

29 november: Bestuursvergadering

13 december: Algemene Leden Vergadering



Juridische aandachtspunten bij open access

Door: Mark Jansen

Het open-accesspublicatiemodel wordt steeds populairder. Steeds meer (wetenschappelijke) auteurs zijn er namelijk principieel van overtuigd dat artikelen en onderzoeksgegevens vrijelijk verspreid en hergebruikt zouden mogen worden. Dit uitgangspunt spreekt mij ook zeer aan. Dat neemt niet weg dat er wel enkele juridische aandachtspunten zijn rond open access. In deze column behandel ik een aandachtspunt dat met name relevant is voor degene die zelf iets wil publiceren onder toepassing van een open-accesslicentie of die bestaande artikelen verder wil verspreiden.

Een van de aandachtspunten bij open access (en in het algemeen in

het recht) is dat je niet kunt weggeven wat je niet bezit. Ik zal dit toelichten. Bij het verspreiden van een artikel onder een open-accesslicentie wordt vaak (kort samengevat) aan eenieder toestemming verleend om alles te doen met het artikel, zolang de aanduiding van de oorspronkelijke auteurs maar intact blijft. Die toestemming kan echter alleen maar gegeven worden door degene aan wie de auteursrechten op het artikel toekomen. Die rechthebbende kan best wel eens een ander zijn dan de feitelijk auteur van het artikel. Dat is zelfs heel waarschijnlijk, omdat artikel 7 van de Auteurswet bepaalt dat de auteursrechten van werken die door werknemers zijn

gemaakt bij het verrichten van hun normale werkzaamheden in principe toekomen aan de werkgever. In sommige gevallen is het zelfs behoorlijk complex aan wie nu precies welke auteursrechten toekomen (bijvoorbeeld bij samenwerkingsverbanden van verschillende (groepen van) auteurs). De complexiteit is daarin gelegen dat zowel één auteursrecht aan meerdere partijen kan toekomen (in een gemeenschap) als dat op één (overkoepelend) werk meerdere auteursrechten kunnen rusten (en de combinatie daarvan).

Het is denkbaar dat de auteursrechthebbenden helemaal niet willen dat artikelen onder een open-accesslicentie worden verspreid. Het verspreiden van artikelen onder een open-accesslicentie zonder toestemming van de rechthebbenden is in beginsel onrechtmatig en leidt tot schadeplichtigheid. Die aansprakelijkheid bestaat in principe ook voor de partijen die een reeds onder OA gepubliceerd artikel verder verspreiden (zoals bibliotheken). Het is wel denkbaar dat die laatste partijen, om verschillende juridische redenen (de details gaan te ver voor deze column), uiteindelijk minder hoeven bij te dragen in de schade die is geleden door de rechthebbenden. Dat betreft echter complexe juridische discussies waar je helemaal niet in zou willen moeten belanden. Mijn boodschap is dan ook dat wie een artikel onder open access wil publiceren, *vooraf* zal moeten onderzoeken of hij daartoe wel gerechtigd is. Partijen die reeds onder open access gepubliceerde artikelen verder willen verspreiden, zouden *vooraf* garanties moeten vragen aan de partijen van wie de artikelen afkomstig zijn zodat verdere verspreiding geen inbreuk op intellectuele eigendomsrechten met zich meebrengt.

Dat aandachtspunt gaat echter verder: zo zal er ook *voordat* wordt ingeschreven op een onderzoekssubsidie die vereist dat het uiteindelijke onderzoeksresultaat onder open access wordt vrijgegeven, door de inschrijver moeten worden onderzocht of de rechten op dat uiteindelijke resultaat wel aan hem zullen toekomen. Zo

niet, dan moeten *vooraf* maatregelen worden getroffen (zoals overdracht van rechten van de rechthebbenden aan degene die publiceert) om toekomstige problemen te voorkomen.

Dit alles geldt ook voor het vrijgeven van de bij het artikel behorende (onderzoeks)gegevens. Die onderzoeksgegevens worden mogelijk anderszins als gegevensverzameling beschermd door de Databankenwet. Een auteursrecht inroepen op de gegevens zal niet slagen. Ook voor het databankenrecht geldt, evenals bij het auteursrecht, dat *voorafgaande* aan publicatie eerst zal moeten worden uitgezocht wie rechthebbende is. Het lastige voor de praktijk is dat het auteursrecht en het databankenrecht op het geheel van een artikel en de onderliggende gegevens, toch aan verschillende (rechts)personen kan toekomen. Dit kan dus betekenen dat wanneer zowel het artikel als de onderliggende data worden gepubliceerd, voor publicatie aan twee (groepen van) (rechts)personen om toestemming moet worden gevraagd. Opnieuw geldt dat hier *voorafgaand* aan de publicatie aandacht aan zou moeten worden geschonken.

Hoe deze toestemming dient te worden verkregen en op welke wijze, is nog open voor debat. Een debat dat de komende jaren vaker zal worden gevoerd en een debat dat ook diverse andere gerelateerde onderwerpen zal raken, zoals veiligheid en toegankelijk. In deze verwijs ik graag naar de hand-outs van de presentatie van een symposium over dit thema op 22 juni jl. waar ik heb gesproken (te vinden via bit.ly/LBdLhG). Deze zijn in de geest van open access uiteraard vrij om te delen en kostenloos. Goed voorbeeld doet immers volgen. <

Mark Jansen is advocaat IT-recht en Intellectuele Eigendom bij Dirkzwager advocaten & notarissen.

Oproep

Open access leeft onder de lezers van InformatieProfessional. Als u in deze rubriek graag andere thema's rondom dit onderwerp aan bod ziet komen, stuur dan suggesties naar redactie@informatieprofessional.nl.

advertentie

Metadatabeheer

Creëer meerwaarde voor gebruikers

Conversie
Catalogiseren
Collectieprofiel
Data-entry
Objectregistratie

INGRESSUS

www.ingressus.nl

Door: Raymond Snijders

Kobo eBooks

Producent: Kobo Inc.

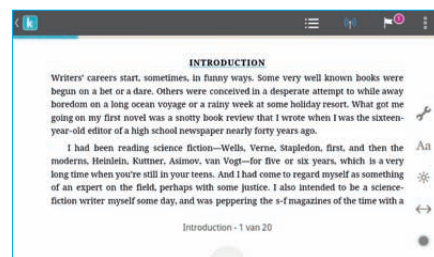
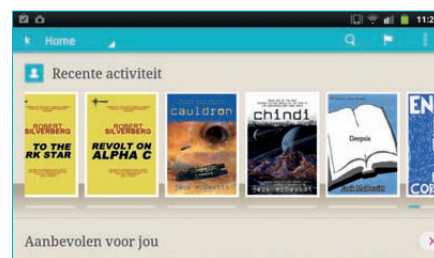
Platform: Android en iOS

Prijs: gratis

Waardering: ●●●●○

De ebooks van Kobo kun je – net zoals bij Amazon het geval is – meteen lezen via zowel de eigen ereader van Kobo als via de eigen apps voor tablets. En Kobo biedt voornamelijk twee extra voordelen: de ereader is in Nederland eenvoudig verkrijgbaar en het assortiment bestaat behalve uit Engelstalige ook uit Nederlandstalige ebooks. Zowel de ebooks die je via Kobobooks aange-

schaft hebt en de elders gekochte exemplaren kun je prima lezen op de Kobo eBooks app op je Androidtablet of iPad. Op beide platformen synchroniseert de app met Kobobooks, waardoor je altijd je ebooks bij de hand hebt of nieuwe kunt kopen. Kobo doet aan sociaal lezen met *Reading Life*, een koppeling met Facebook waarbij je leesstatistieken kunt delen en badges kunt verdienen. Zoals je mag verwachten is de Kobo eBooks app eenvoudig in te richten naar eigen smaak qua weergave van de ebooks. De iOS-versie van de app kan weliswaar als enige overweg met Adobe DRM, maar de Androidversie beschikt over meer opties, waaronder het importeren van alle aanwezige ebooks. Koop je wel eens boeken bij Kobobooks, dan moet je deze app meteen installeren.



+++++++ Kobo eBooks +++++++

Door: Dymphie van der Heyden

Dropbox

Producent: Dropbox Inc

Platform: iOS en Android (beide besproken), ook beschikbaar Kindle Fire en Blackberry

Prijs: gratis

Waardering: ●●●●○

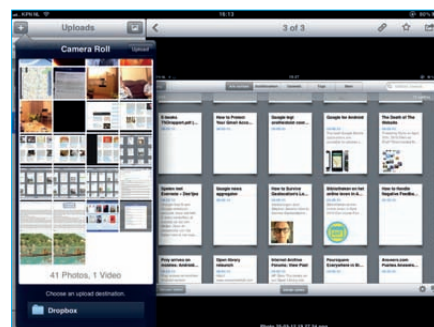
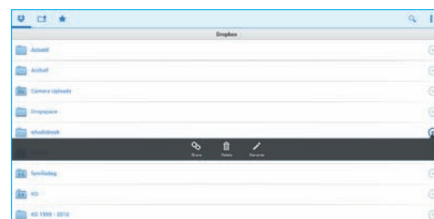
Dropbox is een relatief veilige methode voor het opslaan van documenten in de cloud, met goede share-opties en deleted-files-recovery. De pc-versie zet al je bestanden op de schijf, de tabletversie slechts de mappenstructuur en documentnamen met thumbnail.

Uploaden op iPad en Android gaat iets anders maar spreekt voor zich, foto's komen desgewenst automatisch in de folder 'Camera Uploads' terecht.

Wat je met een document kunt doen hangt af van de beschikbare apps op je tablet. Afbeeldingen en pdf-bestanden tonen is probleemloos en mp3 is meteen afspeelbaar, maar voor multitasking is downloaden nodig. Hoewel je Office-bestanden altijd kunt lezen, lukt bewerken alleen als je een daarvoor geschikte app hebt. Epubs open en importeer je via Export in Aldiko of Bluefire; ze blijven dan deel uitmaken van die bibliotheken. TIFF-bestanden geven alleen de eerste pagina weer. Het hele document lees je op Android met de app *Fast image viewer - free*, voor iPad heb ik geen gratis app gevonden.

Documenten kun je downloaden en eventueel synchroniseren met het afzonderlijke *Dropspace*. Zoecken gaat snel, zowel links als rechts truncrend.

De app is onmisbaar en redelijk gebruiksvriendelijk, maar veel bijzonders, zoals sorteren, kan hij niet.



+++++++ Dropbox +++++++

Door: Alice Doek

StemApp 2012

Producent: Richard Simpson

Platform: iOS (besproken) en Android

Prijs: € 0,79

Waardering: ○○○○○

In deze rubriek komt u goede apps voor informatieprofessionals tegen. Deze hoort daar niet bij, maar past bij het jaargetijde. In StemApp 2012 worden van elke politieke partij die meedoet aan de Tweede Kamerverkiezingen, vijftien stellingen voorgelegd. Met duim-op-of-neerknoppen geef je

je oordeel aan. Neutraal bestaat niet, prioritering ook niet. Aan het eind van de rit wordt bepaald hoeveel elke partij overeenkomt met jouw voorkeur.

De stellingen zijn varianten op: 'Diederik Samsom staat pal achter ontwikkelingssamenwerking'; 'Kees van der Staaij is tegen homo-emancipatie'. StemApp ziet is slordig ontworpen en geformuleerd.

Hij houdt bij waarvoor je hebt gestemd, 'zodat u rustig in de bus of trein hem verder kunt invullen'. Deze minimale functionaliteit kost € 0,79, waarvan elke cent is weggegooid. Hoewel... de makers beloven de opbrengst te bestemmen voor een goed doel.



+++++++ StemApp 2012 +++++++

Open Educational Resources in het hoger onderwijs

Een relatief nieuwe ontwikkeling is het delen van lesmaterialen via Open Educational Resources (OER). Studenten van de opleiding IDM Den Haag onderzochten de bekendheid van OER op De Haagse Hogeschool.

Door: Peter Becker, Bryan Diender, Anouk de Keijzer en Wesley de Vos

Veel hbo-docenten ontwikkelen voor eigen gebruik lesmaterialen. Over het algemeen delen ze die materialen nauwelijks met collega's buiten de eigen vakgroep, laat staan buiten de eigen hogeschool. In navolging van de Open Access-beweging voor wetenschappelijke publicaties zijn er nu verschillende initiatieven om het delen van lesmateriaal te stimuleren via een Creative Commons-licentie. Een voorbeeld hiervan is de repository van het MIT in Boston. In Nederland hebben we Wikiwijs.nl, dat nu nog vooral wordt gebruikt door het voortgezet onderwijs. Verder stellen verschillende instellingen in het hoger onderwijs videocolleges en ander leermateriaal openbaar beschikbaar, om direct gebruikt te worden door studenten. Denk bijvoorbeeld aan de beroemde videocolleges van de Nederlandse hoogleraar Walter Lewin en colleges op de site van de Khan Academy. Dit materiaal wordt officieel aangeduid als Open Courseware (OCW).

In Nederland is de Netwerk Open Hogeschool Informatica (NOH-I) begonnen met de inrichting van een repository voor het delen van Open Educational Resources (OER) in het hoger onderwijs. In eerste instantie gaat het om materiaal uit het informaticaonderwijs, maar het is uitdrukkelijk de bedoeling om andere vakgebieden hierbij te betrekken. IDM-docent Peter Becker is betrokken bij dit initiatief van de NOH-I.

Hij vroeg ons om onderzoek te doen naar zowel de bekendheid van OER onder ict-docenten en teamleiders als naar de bereidheid om eigen lesmateriaal te delen. Verder wilde hij weten in hoeverre studenten gebruik maken van OCW.

De onderzoeksvraag van ons onderzoek luidde dan ook: hoe kan de NOH-I ervoor zorgen dat docenten gebruik maken van Open Educational Resources en eigen lesmateriaal beschikbaar stellen in een open repository?

Methodes

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden, hebben we interviews gehouden met teamleiders en docenten van onze academie voor ICT & Media, waartoe de IDM-opleiding behoort. Verder hebben we enquêtes uitgedeeld om de bekendheid en het gebruik van OCW onder ict-studenten te onderzoeken.

Ook er is een literatuuronderzoek uitgevoerd.

Resultaten

Voor alle deelnemende groepen aan het onderzoek geldt dat nog weinig mensen bekend zijn met Open Educational Resources. Verder blijkt dat teamleiders en docenten wel positief zijn over het gebruik van OER. De vindbaarheid en herkenbaarheid van OER vormen een probleem en docenten hebben behoefte aan een kwaliteitssysteem voor de gedeelde materialen. Enkele docenten zijn huiverig dat hun materiaal niet goed genoeg is om te delen; ook zijn sommigen bang dat derden er misbruik van zullen maken.

Tot slot laat het onderzoek zien dat studenten incidenteel gebruik maken van Open Courseware, maar dan vooral als docenten hen hierop wijzen of het gebruik ervan verplicht stellen.

Aanbevelingen

Op grond van de gevonden onderzoeksresultaten doen we een aantal aanbevelingen om het gebruik van Open Educational Resources (OER) en het delen van eigen lesmateriaal te stimuleren.

Voor teamleiders:

- > Het verstrekken van informatie over de waarde en het gebruik van OER. Als teamleiders er bekend mee zijn, kunnen ze docenten stimuleren om OER te gebruiken en het eigen lesmateriaal te delen.
- > Docenten meer ruimte geven om OER te gebruiken bij de ontwikkeling van eigen materiaal.
- > Docenten stimuleren hun lesmateriaal te delen. De feedback die docenten op hun gedeelde materiaal ontvangen, zal de kwaliteit ervan bevorderen.

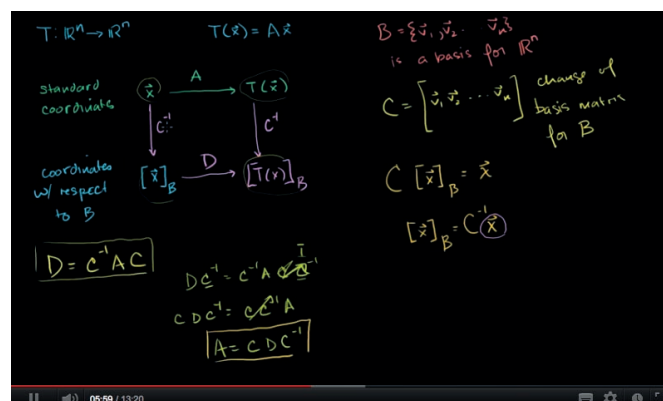
Voor docenten:

- > Open Educational Resources die- nen gepromoot te worden onder docenten. Dat kan via voorlichting op conferenties en dergelijke.
- > Gestructureerde toegang tot een groot scala aan Open Educational Resources. Wikiwijs zal deze rol gaan vervullen voor Nederlands materiaal in het hoger onderwijs.
- > De mogelijkheid om OER te beoordelen op kwaliteit. Door een systeem van kwaliteitsborging zullen docenten eerder geneigd zijn het materiaal te gebruiken.

Voor studenten:

- > Docenten zullen studenten moeten stimuleren om niet alleen het vaste materiaal te gebruiken, maar ook gebruik te maken van Open Courseware. Studenten verwachten namelijk dat informatie over het bestaan van Open Courseware vanuit het onderwijs komt.

Bryan Diender, Anouk de Keijzer, Wesley de Vos zijn vierdejaarsstudenten van de opleiding Informatiedienstverlening en informatiemanagement aan De Haagse Hogeschool. Peter Becker is docent aan deze IDM-opleiding.



Still uit een college op de site van de Khan Academy

Foto: Alicia Martín



Still uit de film 'Saint Sebastian' (2001) van Fiona Tan

Kunstwerk in de
Spaanse stad Córdoba
van Alicia Martín

events, etc.

1-2 september • MANUSCRIPTA •

Opening boekenseizoen •
Amsterdam • www.cpn.nl

23-27 september • TPD 1212:

**THEORY AND PRACTICE OF
DIGITAL LIBRARIES** • Cyprus •
www.tpd1212.org

26-28 september • UNESCO DIGITAL HERITAGE PRESERVATION

CONFERENCE • Vancouver •
www.unesco.org

7-10 oktober • AMSTERDAM

PRIVACY CONFERENCE • Amsterdam •
www.apc2012.org

24 oktober • IOT, BIG DATA, AND

VISUALIZATION EVENT • Eindhoven •
iotevent.eu

7-8 november • 16E DAIR SEMINAR.

IR (Institutional Research) - The next
generation • Zeist • www.dair.nl

8 november • STUDIEDAG FOBID

COMMISSIE ONTSluiting •
Ontwikkelingen rondom front- en
backoffice • Amsterdam • www.fobid.nl

Meer events op
www.informatieprofessional.nl

PICNIC Festival

Het PICNIC Festival, een platform voor creativiteit en innovatie, vindt dit jaar op 17 en 18 september plaats in Amsterdam. Het centrale thema is 'New ownership': de koppeling van technologieën stelt mensen over de hele wereld in staat om zich met elkaar te verbinden en is daarmee een krachtige stimulans voor persoonlijke en maatschappelijke ontwikkelingen. Tim O'Reilly, CEO van O'Reilly Media en een van de grondleggers van 'open source', zal spreken over de doe-het-zelfrevolutie. www.picnicnetwork.org

Duurzaamheid

Met de interactieve studiedag 'Focus op duurzame bibliotheken en archieven', op 20 september in Antwerpen, willen de VVBAD en de opleiding Cultuurmanagement van de Universiteit Antwerpen de bibliotheek- en archiefsector uitnodigen om na te denken over de invulling van het begrip 'duurzaamheid' in de informatiesector. Na een theoretische introductie formuleren de deelnemers aan de hand van praktijkvoorbeelden aanbevelingen rond een aantal thema's.

www.vvbad.be

exposities

Expanded cinema

Met de tentoonstelling 'Expanded cinema: Isaac Julien, Fiona Tan, Yang Fudong', van 28 september t/m 2 december, wil Film-museum Eye in Amsterdam laten zien dat film allang niet meer alleen in de bioscoopzaal bekeken hoeft te worden. Film heeft vanaf zijn ontstaan vele vormen gekend, van kermisvermaak tot kunstfilm. Zo ontdekten kunstenaars als Marcel Duchamp, Fernand Léger en Man Ray in de jaren twintig van de vorige eeuw film als een kunstvorm waar uitgebreid mee geëxperimenteerd kon worden. En vanaf de jaren zestig vormden veel filmmakers en kunstenaars film om tot een ruimtelijke installatie. Ook de Eye-tentoonstelling laat films zien in een andere vorm dan gebruikelijk. Ze worden vertoond op meerdere schermen, waar bezoekers omheen kunnen lopen om de beelden vanuit verschillende hoeken te zien. Film kijken wordt zo een actieve gebeurtenis. De bezoeker bepaalt zijn eigen positie en wordt uitgedaagd de verschillende facetten van de film zelf te interpreteren.

www.eyefilm.nl

Papier Biënnale

Museum Meermanno in Den Haag vroeg bij het ter perse gaan van dit nummer om boeken, heel veel boeken. Die had de Spaanse kunstenaar Alicia Martín nodig voor haar kunstwerk aan de voorgevel van het museum: een stroom van boeken die naderhand bevroren lijkt te zijn. Ook op andere plaatsen in de wereld heeft ze dergelijke kunstwerken gemaakt.

Reden voor dit kunstwerk is de Internationale Papier Biënnale die zowel in Museum Meermanno als in Museum Rijswijk respectievelijk vanaf 1 en 4 september plaatsvindt. Tijdens de negende editie van deze tentoonstelling tonen kunstenaars uit de hele wereld kunstwerken van papier. Zo zijn in Museum Rijswijk op origami gebaseerde werken te zien. Een technische achtergrond en een passie voor papier komen samen in de geometrische vouwsels van Eric Gjerde. In zijn nieuwste werk experimenteert hij met papier, dat wordt gemaakt door bacteriën. Daar tegenover staan de vrije vouwsels van Georgia Gremouti, die al groeiend als kristallen lijken te ontstaan.

www.meermanno.nl
www.museumrijswijk.nl

PROFESSIONAL IN HET NIEUWS

René Spork (1955), werkzaam bij het Stadsarchief Rotterdam, is de nieuwe hoofdredacteur van het Archievenblad. Hij werkte eerder als redacteur bij dit vaktijdschrift.

Hoe ben je hoofdredacteur geworden? Het is een bijna logische opeenschakeling. Sinds 2008 ben ik redacteur. En schrijven voor het Archievenblad deed ik 'altijd' al, sinds mijn intrede in de archiefwereld begin jaren tachtig. De redactie vond mij een geschikte opvolger van Hans Berende – en de ledenvergadering van de KVAN heeft mijn benoeming niet tegengehouden.

Is het een fulltime functie? De redactie van het Archievenblad bestaat uit vrijwilligers. Ik doe het dus naast mijn gewone, soms buitengewone, werk bij het Stadsarchief Rotterdam. Bij het Stadsarchief werk ik als projectmanager, onder meer voor het project 'Het verhaal van de stad'.

Ga je de formule veranderen? Eerlijk gezegd is het Archievenblad al een tijd aan veranderingen onderhevig. Nog onder hoofdredacteur Roelof Braad zijn rond 2008 ingrijpende wijzigingen ingezet wat betreft de vormgeving. Inhoudelijk hebben de artikelen onder Hans Berende meer diepgang gekregen. Die koers zal ik voortzetten. Achteraf zal wel blijken hoe ik mijn stempel heb gedrukt.

De belangrijkste thema's op dit moment? Digitaal geboren (en gedigitaliseerde) informatie stelt ons vakgebied voor enorme uitdagingen, en dat brengt volop kansen met zich mee. Tegenover 1.000 studiezaalbezoekers staan 100.000 virtuele bezoekers. Dat stelt eisen aan digitale toegankelijkheid, duurzaamheid en digitale dienstverlening. In de kern gaat het nog steeds om acquisitie, beheer, behoud en beschikbaarstelling van informatie.

Om wat voor uitdagingen gaat het? Onderzoekers willen beschikken over open data. De overheid wil veiligheid en zet informatie achter firewalls. Opslag van digitale informatie in een e-depot dwingt – vanwege de kosten – tot samenwerking of taakverdeling. Niet elke archiefdienst kan zelf een e-depot bouwen. Het archiefwezen wil ondertussen regie over de informatiehuishouding en schuift op naar de voorkant van de informatieketen.

Wat betekent dat voor het archief? Dat betekent dat je steeds belangrijker wordt voor de bedrijfsvoering van de overheid. Je gaat diensten verlenen aan burgers en aan ambtenaren, groepen die niet per se dezelfde belangen hebben. Boven deze op zich spannende ontwikkelingen hangen hier en daar bijzonder zware bezuinigingswolven. Onweer zal niet uitblijven.

Hoe kijk je aan tegen de steeds vagere scheidslijnen tussen verschillende subgebieden in de erfgoedsector: archief, documentatie, bibliotheek, museum? Het onderscheid tussen een 'archiefstuk' en een 'object' is iets uit de fysieke wereld.

Bij digitaal geboren archieven zal je bijvoorbeeld in een bouwarchief een 3D-maquette aantreffen van een gebouw, onlosmakelijk verbonden met dat archief. Als fysiek object werd een maquette door archiefinstellingen vroeger vaak overgedragen aan een museum. Ik ben overigens niet bijzonder gecharmeerd van het begrip 'erfgoed'. Ik verkies de meer neutrale noemer 'informatie'. De gebruiker bepaalt welk etiket hij of zij daar opplakt. Beide termen, 'erfgoed' en 'informatie', zijn containerbegrippen die suggereren dat je alles op een hoop kunt gooien. Dat kan alleen indien je informatie voorziet van de juiste metadata en met respect voor de context. In Rotterdam spreken we van de 'collectie Rotterdam' en dan bedoelen we de 'Rotterdamse' archieven, documentatie, bibliotheken, archeologische voorwerpen en musea. De instellingen die deze zaken beheren trekken nu meer op om 'het verhaal van de stad' te vertellen. Dat lijkt me een prima ontwikkeling met het publiek als winnaar.

Welke studie heb je gedaan? Ik heb geschiedenis gestudeerd aan de School voor Taal en Letterkunde in Den Haag. Daarna heb ik de Archiefschool gedaan.

Je allereerste baan? Mijn geschiedenisstudie betraf een parttime studie. Zeven jaar lang heb ik – met uitzondering van de vakanties – op zaterdag plaatsgenomen in de collegebanken. Daarnaast werkte ik in deeltijd bij de directie buitenland van Nationale Nederlanden.

Welke vakbladen zijn het belangrijkste voor je? Het Archievenblad, InformatieProfessional, OD, Faro,

Binnenlands Bestuur, Comma, tal van digitale nieuwsbrieven (bijvoorbeeld DEN) en uiteraard het forum Archief 2.0.

Wat is je favoriete site of weblog? eBay voor een zoektocht naar een bijzondere plaat, boek enzovoort.

En je favoriete literaire werk? De boeken van W.F. Hermans, Louis-Ferdinand Céline, Michel Houellebecq, Arnon Grunberg en Willem Elsschot.

Welk ebook las je het laatst? Ik heb geen ereader en ik vind sowieso het lezen van een boek prettiger. Wel heb ik belangstelling voor de mogelijkheden die ebooks bieden anders dan het gewone boek.

Heeft het papieren boek nog toekomst? Iedereen kent de Fokke & Sukke-cartoon van twee monniken die, geconfronteerd met boekdrukkunst, stellen dat er altijd behoefte zal blijven aan handgeschreven boeken. Het papieren boek zal zwaar terrein verliezen aan het elektronische boek. Vakantieboeken (thrillers) kun je ook wel op een ereader lezen. Het sjouwen met een tas vol schoolboeken zal ook tot het verleden gaan behoren. Daarnaast zijn er nog wel tal van boeken waarbij vorm en inhoud onlosmakelijk met elkaar zijn verbonden, bijvoorbeeld fraai opgemaakte kunstboeken. De digitale versie daarvan is nog geen ebook. Ebooks moeten een eigen vorm vinden, bij ebooks voor kinderen zie je dat al ontstaan. Misschien worden papieren boeken wel een luxe product. Aandoenlijk vind ik de tussenvorm uit een recent verleden: boeken met een cd'tje erbij.

De beste app? De apps van Whatsapp, NU.nl en BBC News gebruik ik het meest.

Je favoriete vrijetijdsbesteding? Mijn gezin, familie, vrienden, lezen (literatuur, geschiedenis), schrijven, fietsen (doen), voetbal (kijken), luisteren naar muziek (bijvoorbeeld de Rolling Stones).

Wat had je willen zijn als...? Antiquaar, uitgever van tegendraadse literatuur, zoiets dergelijks. <



IN MEMORIAM

Alex Klugkist

Woensdag 15 augustus 2012 overleed Alex Klugkist, oud-bibliothecaris van de Rijksuniversiteit Groningen in zijn woning in Gasteren. Hij was al geruime tijd ziek. Alex Klugkist is 67 jaar oud geworden.



Alex Klugkist studeerde theologie en Semitische talen aan de Rijksuniversiteit Groningen, gevolgd door een korte wetenschappelijke loopbaan in Groningen en Göttingen. Van 1973 tot 1976 was hij hoofd van het Centraal Bureau voor Aanmelding en Plaatsing van aanstaande eerstejaarsstudenten, welk bureau tot taak had de nieuwe numerus fixuswet uit te voeren. Daarna vervulde hij van 1976 tot 1982 de functie van secretaris-beheerder van de Groningse Faculteit der Letteren.

In 1982 promoveerde hij op een proefschrift over de ontwikkeling van het Aramese schrift; in hetzelfde jaar werd hij onderbibliothecaris voor de bedrijfsvoering bij de Bibliotheek van de RUG.

Klugkist trad toe tot het management van de bibliotheek in een periode dat steeds meer informatie digitaal verscheen, maar tegelijkertijd de gedrukte collectie bleef groeien met ca. 50.000 banden per jaar.

Op 1 oktober 1990 volgde Alex Klugkist bibliothecaris Wim Koops op. Als bibliothecaris zette hij het proces van automatisering van de verschillende bibliotheekprocessen voort. De ontwikkelingen in de bibliotheekwereld gingen steeds sneller: digitalisering van tijdschriften en naslagwerken, de opmars van ebooks, met parallel hieraan de ontwikkeling van persoonlijke websites van wetenschappers, waarop ook hun publicaties te vinden waren. De bibliotheek onder-

steunde dit door het opzetten van repositories en daaraan gekoppeld een registratiesysteem voor wetenschappelijke publicaties. Allemaal mondiale ontwikkelingen waaraan de Groningse bibliotheek, met toch slechts bescheiden personele en financiële middelen, onder leiding van Klugkist actief deelnam.

Alex was in en buiten zijn werk vooral een sociaal en betrokken mens. Bijzonder was bijvoorbeeld zijn inzet voor de universiteitsbibliotheek in Ouagadougou, de hoofdstad van het straatarme Burkina Faso, waar Klugkist verschillende keren heenreisde om de vorderingen te volgen.

De laatste jaren voor zijn pensionering stonden in het teken van een grote reorganisatie: Klugkist stond

aan de basis van een plan voor een nieuwe geïntegreerde bibliotheekorganisatie. Het bijbehorende personeelsplan kwam eind december 2009 gereed. De voltooiing van de reorganisatie was voor hem een goed moment om met pensioen te gaan; de invoering van de nieuwe organisatiestructuur liet hij over aan zijn opvolgster Marjolein Nieboer. In januari 2010 nam hij afscheid als bibliothecaris.

Helaas heeft Alex niet lang van zijn pensioen mogen genieten. In 2011 werd maag- en slokdarmkanker bij hem geconstateerd. Na een operatie begin dit jaar leek de ziekte aanvankelijk goed bestreden, maar dit voorjaar dienden zich complicaties aan, die hem uiteindelijk fataal werden.

Met oud-collega Sybren Sybrandy schreef Alex Klugkist de afgelopen jaren aan het boek *Aanwas van onsterfelijke boeken, Geschiedenis van de Bibliotheek van de Rijksuniversiteit Groningen, 1615-2010*. Helaas zal hij de publicatie van dit monumentale boek niet meer mogen meemaken; het zal eind van dit jaar verschijnen.

Ruim 25 jaar heeft Alex Klugkist zich ingezet voor de Bibliotheek RUG. Directie en medewerkers van de Bibliotheek hebben veel respect en waardering voor alles wat hij heeft betekend voor hen persoonlijk, voor de Bibliotheek en de RUG. <

*Namens de Bibliotheek RUG,
Marjolein Nieboer*

CARRIÈRE

>> **Ingeborg Verheul** werkt sinds half augustus als clustermanager collecties bij Aletta E-Quality, het nieuwe internationale kenniscentrum voor vrouwengeschiedenis en emancipatie, in Amsterdam. Eerder werkte ze als Director of Communications & Services bij IFLA.

>> **Leo Voogt** is sinds 1 augustus de nieuwe directeur van het Centraal Bureau voor Genealogie, het landelijke kennis- en documentatiecentrum op het gebied van familiegeschiedenis en heraldiek. Hij was hiervoor interim-directeur bij LIBER (Association of European Research



Ingeborg Verheul

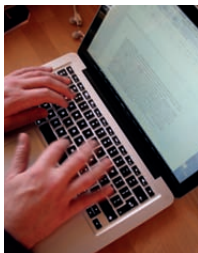
Libraries). Voogt volgt **Bert Lever** op, die sinds 1990 directeur was.



Leo Voogt

Lever is per 1 augustus met vervroegd pensioen gegaan. <

Open access: kosten en baten



Frank Huysmans is
bijzonder hoogleraar
bibliotheekwetenschap
aan de Universiteit
van Amsterdam en
zelfstandig onderzoeker
en adviseur bij
WareKennis.nl

'If I may chip in'. Met deze woorden mengde een uitgever van een aantal Elseviers tijdschriften zich in een Twitterdiscussie die ik met een vakgenote had over open access. Ik had opgemerkt dat er óók bibliothecarissen zijn die sceptisch staan tegenover vrije toegang tot wetenschappelijke publicaties. Hun belangrijkste argument is dat het eerder meer dan minder publiek geld kost om in open access te publiceren. Commerciële uitgevers zijn namelijk behoorlijk efficiënt in dat werk. Tegenover de hogere kosten zou dan wel een bredere verspreiding van wetenschappelijke kennis kunnen staan. Maar de sceptici geloven daar niet veel van. De écht geïnteresseerden worden al bediend met de abonnementen die de bibliotheek hun biedt. Gaat Jan met de pet zich, als ze eenmaal vrij toegankelijk zijn, op de endocrinologische vaktijdschriften storten, is hun spottende retorische vraag.

De Elsevierman deed daar nog een schep bovenop. Bij open access verschuift het belang bij publicatie van de lezer naar de auteur. Het bestaande abonnementensysteem garandeert volgens hem dat er zaken worden gepubliceerd waar echt vraag naar is. Bij open access moet je dat maar afwachten. Degene die primair belang heeft bij een publicatie, is immers de auteur zelf. Als die (of zijn werkgever) zelf de publicatiekosten gaat dragen, haal je de economische vraagprikkel uit het systeem. Open access-uitgevers zullen iedereen die met een artikel en een zak geld komt aanzetten, wel willen publiceren. Aldus nog steeds de Elsevierman. Het valt me op dat Elseviermensen zich de laatste tijd actief mengen in discussies als deze. Stiekem vermoed ik een gecoördineerde reactie op een boycot van Elseviertijdschriften onder de noemer 'the cost of knowledge', inmiddels door ruim twaalfduizend wetenschappers ondertekend. Maar Elsevier en haar medestrijders hebben meer te verliezen. De belangrijkste kurk waar de wetenschappelijke uitgeverij op drijft, is het reputatiemechanisme. Het wordt vooral uitgedrukt in de zogenaamde *impact factor*. Daaraan wordt inmiddels zo'n beetje alles afgemeten: de reputatie van tijdschriften, auteurs, onderzoeksgroepen tot hele universiteiten. Maar een recent artikel in het tijdschrift *Scientometrics* laat zien dat de kritiek op deze praktijk aanzwelt. De auteur laat bovendien weinig heel van de wijze waarop de impactfactor wordt berekend. Er schuilen nogal wat fouten in de brongegevens die niet worden gecorrigeerd. Bovendien is de impactfactor simpel te manipuleren door de *editors* van de tijdschriften zelf. Druk een redactioneel voorwoord af waarin je veel eerder in je tijdschrift gepubliceerd werk citeert en hopla: de 'impact' van je tijdschrift schiet omhoog.

Zolang wetenschappers geloven in de validiteit van impactfactoren, oefenen de merknamen van de aloude tijdschriften aantrekkingskracht op hen uit. Vallen zij van hun geloof, dan wordt publiceren op open-accessplatforms een reëel alternatief. Zeker nu er steeds meer indicaties komen dat wetenschappelijke kennis daar daadwerkelijk op een veel bredere verspreiding kan rekenen. Niet bij Jan met de pet, maar wel bij kleinere bedrijven die geen bibliotheek of tijdschriftlicenties bezitten maar wel belasting betalen en dus aan de wetenschappelijke vooruitgang meebetalen.

> **BOEKEN- EN**

ABONNEMENTENSERVICE

EBSCO Information Services

Postbus 204
1430 AE Aalsmeer
Tel 0297-386386
Fax 0297-386387
www.ebsco.nl

Ilge Subscription Management

Postbus 87592
1080 JN Amsterdam
Tel 020-6441842
Fax 020-6444412
info@ilge.nl
www.ilge.eu



ILGE is al meer dan 25 jaar de meest persoonlijke, betrouwbare partner in abonnementenbeheer. Zowel openbare bibliotheken als medische en bedrijfsbibliotheken genieten van onze deskundige dienstverlening en scherpst mogelijke prijzen.

Van Dijk Zakelijk

Postbus 486
3990 GG Houten
Tel 088-2345900
Fax 030-6386958
klantenservice@vandijkzakelijk.nl
www.vandijkzakelijk.nl



Leverancier van vakinformatie. Laat het beheer over uw abonnementenpakket en boekbestellingen aan Van Dijk Zakelijk over, en creëer voor uzelf overzicht en kostenbesparing.

> **CONSULTANCY**

> ADVIESBUREAUS

Infomare

Postbus 333
4530 AH Terneuzen
Tel 0115-608699
www.infomare.eu

Ingressus

Postbus 2341
3000 CH Rotterdam
Tel 010-2060260
Fax 010-2060261
www.ingressus.nl

Reekx

Damsterdiep 231
9713 ED Groningen
Tel 050-3124618
Fax 050-3120592
www.reekx.nl

> **ICT DIENSTVERLENING**

BeeSmart

Pieter Bruegelstraat 14
7731 SK Ommen
Tel 088-2337627
Fax 088-2337650
info@beesmart.nl
www.beesmart.nl



BeeSmart is een innovatief ICT-bedrijf met unieke oplossingen voor o.a. cashless dienstverlening, outsourcing, compleet beheerde diensten op het gebied van gaming en wifi, maar ook oplossingen voor printing en telefonie.

> **INFORMATIEPROVIDERS**

> HOSTS

EBSCO Information Services

Postbus 204
1430 AE Aalsmeer
Tel 0297-386386
Fax 0297-386387
www.ebsco.nl

> **OPLEIDINGEN**

> **CURSUSSEN**

> **BIJSCHOLING**

Erasmus Academie

Postbus 1738
3000 DR Rotterdam
Tel 010-4081839
info@erasmusacademie.nl
www.erasmusacademie.nl

Ingressus

Postbus 2341
3000 CH Rotterdam
Tel 010-2060260, Fax 010-2060261
www.ingressus.nl

GO opleidingen

Postbus 164
2270 AD Voorburg
Tel 070-3512380
Fax 070-3549789
www.GOopleidingen.nl

HvA / Archiefschool

Postbus 1025
1000 BA Amsterdam
Tel 020-5954788
www.archiefschool.nl

> **PERSENEEL**

> **WERVING & SELECTIE**

> **DETACHERING**

Ingressus

Postbus 2341
3000 CH Rotterdam
Tel 010-2060260
Fax 010-2060261
www.ingressus.nl

Randstad/ProBiblio

Opaallaan 1180
2132 LN Hoofddorp
Tel 023-5546275
www.probiblio.nl/randstad

Reekx

Damsterdiep 231
9713 ED Groningen
Tel 050-312 46 18
Fax 050-312 05 92
www.reekx.nl

> **SOFTWARE**

Adlib

postbus 1436
3600 BK Maarssen
Tel 0346-586800
Fax 0346-561655
www.adlibsoft.com

Infor Library and Information Solutions

Pettelaarpark 103
5216 PR 's-Hertogenbosch
Tel 073-6205222
Fax 073-6205298
www.vubis-smart.com

Librix

Postbus 102
7140 AC Groenlo
Tel 0544-471111
Fax 0544-465814
www.nedaplibrix.com

> **UITGEVERS**

ProQuest

The Quorum, Barnwell Road
Cambridge CB5 8SW
United Kingdom
Tel +44-(0)-1223215512
Fax +44-(0)-1223215513
www.proquest.com

Ook een vermelding van uw bedrijf? Bel Bart van der Wal bij
Acquire Media op 038-4606384 of mail bvdwal@acquiremedia.nl.

ImPact! Informatie die ertoe doet



Vincent Icke



Hans van Keken



Alexander Klöpping



Murth Mossel



Redmond O'Hanlon



Lee Rainie

Tijdens het NVB congres geven Vincent Icke, Hans van Keken, Alexander Klöpping, Murth Mossel, Redmond O'Hanlon en Lee Rainie hun visie op onze stelling: ImPact! Informatie die ertoe doet.



Maar het zijn niet alleen deze mannen die hierop hun visie geven. We hebben ook Michelynn McKnight, auteur van het boek *The Agile Librarian's Guide to Thriving in Any Institution*, bereid gevonden haar visie te geven. In dit boek benadrukt ze het belang van de juiste communicatie en presentatie, om respect af te dwingen voor de impact die de informatieprofessional in de organisatie maakt. Want impact hebben is één ding, de waardering ervoor krijgen een tweede!



Een dag vol prikkelende presentaties, kritische columns en uitdagende discussies. Meld je nu aan en profiteer van de early bird korting tot 15 september: www.nvb100.nl/congres.

Michelynn McKnight verzorgt op vrijdag 16 november een workshop over thema's uit haar boek. Houd website en mail in de gaten.



STICHTING
VICTORINE VAN SCHAICK
FONDS



Stichting Collectieve
Propaganda van het
Nederlandse Boek



INFORMATIE
PROFESSIONAL
vakblad voor informatiewerkers



O&O | ONDERWIJS & ONDERZOEK

KB Koninklijke Bibliotheek
Nationale bibliotheek van Nederland